

เจริญ มหาราช

ประเสริฐ คงสงศ์

มนัจิตน์ นิตยาปราสาท

ศฤณ สุชนวธ

นายเจริญ มหาราช ชาวบ้านจากหมู่ 1 ต.บ้านเนิน อ.เชียรใหญ่ เกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการลุ่มน้ำปากพนัง กล่าวถึงผลกระทบว่า " จริงๆ แล้ว ในพื้นที่ 3 ตำบล ก็มีบางส่วนที่ได้ประโยชน์จากโครงการนี้ ซึ่งก็คงจะมีอยู่ประมาณ 2-3 หมู่ชน นอกจากนั้น คิดว่าคงก็ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักหนาสายที่สุดคือชุมชนริมแม่น้ำสาละวัน บริเวณใกล้เคียงจากประตูน้ำ ไปจนถึง อ.ชะวอด จากอ.ชะวอด ถึง อ.หัวไทร ประชาชนริมแม่น้ำสาละวันกว่า 600-700 ครัวเรือน ที่ทำอาชีพประมงโดยได้รับผลกระทบตลอดสาละวัน อีกประเด็นหนึ่ง คือกลุ่มอาชีพทำนาคาลจากประมาณ 200 ครัวเรือน โดยเฉพาะชาวตำบลขนานนาค ซึ่งมีป่าจากสมบูรณ์มาก และที่ตำบลเชียรใหญ่ คือตำบลบ้านเนิน และตำบลใกล้เคียง ซึ่งต่างก็มีรายได้ จากผลิตภัณฑ์ ประมาณ 500 บาท/คน/วัน ซึ่งถือว่ามากพอสมควร และใน 1 ปี เขาทำได้ประมาณ 6 เดือน

ส่วนประเด็นต่อมาคือ กลุ่มอาชีพทำนาคาล ซึ่งได้รับผลกระทบมาตั้งแต่การเริ่มต้นพัฒนาของภาครัฐ ตั้งแต่ปี 2530 จากโครงการโรนาคมนาคม ที่รัฐบาลให้เกษตรกรทำ ที่เป็นปัญหาเพราะโครงการนี้ออกแบบมาผิด ที่ดินลุ่มน้ำปากพนังด้านนอก ต้นน้ำอยู่ด้านใน จึงทำให้กระทบกระเทือนกับชาวนาที่คลองเขาช้างชวาก่อนฤดูปลูกข้าว เพื่อกำจัดวัชพืช ประเด็นนี้ กลายเป็นความขัดแย้ง เรือมายของลุ่มน้ำปากพนังกับกลุ่มทำนาคาล

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้ระดับน้ำกับระดับพื้นดิน มีความต่างระดับกัน 50-70 ซม. เมื่อฝนตกมาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็ทำให้เครื่องจักรกลการเกษตรลงไถไม่ได้ เพราะดินพุ่ม ชาวนาซึ่งมีมากกว่า 80% ในสมัยก่อน พอมีโครงการพัฒนามาถึง บัณฑิตสูญหายไปเกือบหมด ดังนั้นพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ณ ปัจจุบันนี้ จะเป็นพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่าเสียส่วนใหญ่ ส่วนที่ยังทำนาอยู่จริงๆ ก็คงประมาณ 30% เท่านั้น ซึ่งถ้าถ้ามองบ้านที่มีอาชีพทำนาคาลคงจะตอบคำถามว่า " เขาต้องจากบ้านอยู่ " เพราะอย่างน้อยก็จะได้มีข้าวไปเลี้ยงครอบครัว แล้วปัญหามันมาก จึงทำให้ชาวนาปัจจุบันนี้ต้องซื้อข้าวสารมาบริโภคกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ 3 ตำบล แห่งนี้ ข้าวสารในพื้นที่ไม่พอบริโภค ต้องสั่งซื้อมาจากข้างนอก

ส่วนเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกว่า 40% นั้น ก็ได้รับผลกระทบมากจากการแปลงน้ำจืด - น้ำเค็ม ของโครงการ เพราะวันกระทบทั้งโซนน้ำจืดและโซนน้ำเค็ม เช่นโซนน้ำเค็มก็ดึงจากน้ำทะเล ความเค็มมันเกิน 30 PPM ส่วนในพื้นที่น้ำจืด ซึ่งเคยเลี้ยงกุ้งมาตั้งแต่ ปี 2531 เป็นต้นมา น้ำก็ไม่ได้ไหลเวียน ทำให้เกษตรกรได้รับผลกระทบจากน้ำนิ่ง เหมือนกัน

ในขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งที่อยู่ในพื้นที่โซนน้ำจืด ก็เลิกอาชีพไปมากแล้ว เพราะได้รับผลกระทบ และแม้ว่าจะเลิกไปมากแล้วก็ตาม ถึงวันนี้แม่น้ำสาละวันก็ยังเน่าเสียอยู่เหมือนเดิม ดังนั้นข้ออ้างว่า น้ำเน่าเสียจากลุ่มน้ำปากพนังยังไม่จริงทั้งหมด ดังนั้น แนวทางที่ชาวบ้านร้องเรียนร่วมกันก็คือ เสนอให้เปิดประตูระบายน้ำใหญ่เพื่อการศึกษา 2 ปี โดยต้องมีทั้งนักวิชาการจาก ภาครัฐ มหาวิทยาลัย และนักวิชาการชาวบ้านมาร่วมทำการการศึกษา และเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายนที่ผ่านมา ก็ได้เสนอข้อร้องเรียนนี้ ต่อรัฐมนตรีเกษตรฯ นายสุรพล กัดันประทุม ไปแล้ว ซึ่งท่านก็รับปากว่าจะนำไปเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอีกครั้งครับ"

นางสาวกัณธิ์ นิตยาปราสาท นักวิจัยโครงการสิทธิชุมชน ศึกษาการนิเทศการจัดการลุ่มน้ำปากพนัง อธิบายถึงระบบ นิเวศน์ 4 น้ำตามธรรมชาติกับวิถีชาวบ้าน ว่า " เราต้องมาพูดถึงฐานเดิมก่อนว่า ลุ่มน้ำปากพนังนั้นเป็นพื้นที่ลุ่มลาดต่ำลงมาจาก อ.ชะวอด หัวไทร เขื่อนใหญ่แล้วถึงปากพนัง ซึ่งระหว่างพื้นที่ชะวอดกับหัวไทรนี้จะมีป่าชนิดหนึ่งเรียกว่าป่าพรุ ซึ่งจะทำให้น้ำเปรี้ยว โดยเฉพาะในช่วงที่ฤดูฝนตกชุกมาก น้ำจืดจากชะวอดจะไหลเข้ามาสู่แม่น้ำปากพนัง น้ำจืดเหล่านี้ก็จะดันลงมาสู่ที่ลุ่มปากพนัง ลงสู่ทะเล โดยผ่านออกไปทางปากแม่น้ำ แต่พอถึงช่วงมีนาคม เมษายน และพฤษภาคม ซึ่งเป็นหน้าแล้งนั้น น้ำทะเลก็จะหนุนขึ้นมา เนื่องจากแรงดันน้ำจืดน้อยลง ซึ่งถ้าปีไหนแล้งจัดก็อาจจะหนุนไปได้ไกลมากขึ้น ซึ่งลักษณะการหนุนของน้ำคือ น้ำเค็มมันจะหนักกว่าน้ำจืด ดังนั้นน้ำเค็มจึงดันหรือไหลอยู่ด้านล่างส่วนด้านบนที่เป็นพื้นดินน้ำจะเป็นน้ำจืด เพราะฉะนั้นการรุกคืบของน้ำทั้ง 2 ก็จะอยู่ในลักษณะอย่างนี้ ถ้าในปีไหนแล้งจัด และน้ำเค็มไหลคืบเข้ามาก็จะทำให้การคิดและดำเนินโครงการนี้

หากมองถึงวิถีสายน้ำจากจุดปากแพรก มันจะมีแม่น้ำหัวไทรสายหนึ่งและแม่น้ำชะวอด- เขื่อนใหญ่ อีกสายหนึ่ง ไหลมาบรรจบกันตรงปากแพรก แล้วจึงไหลลงทะเล ส่วนนี้เรียกว่าแม่น้ำปากพนัง ที่คนส่วนใหญ่จะเรียกกัน วิธีการไหลของน้ำคือ แม่น้ำชะวอด-เขื่อนใหญ่ ที่อยู่เหนือขึ้นไปนั้น คือน้ำอยู่ที่อ.ชะวอด ส่วนแม่น้ำหัวไทรนั้น คือน้ำอยู่ที่ทะเลสาบสงขลา ดังนั้น เวลา น้ำจืดจากชะวอดเสลดเข้ามา ก็จะไหลย้อนไปทางคลองหัวไทรด้วย หรือแม่น้ำหัวไทรท่วมเข้ามาที่ไหลไปทางแม่น้ำชะวอด แต่ถ้าเป็นปกติคือ ทั้ง 2 สาย จะไหลลงมาที่ปากแพรกเป็นแม่น้ำปากพนัง ระบบเหล่านี้เองที่ทำให้สภาพแม่น้ำทั้งสายมีความเค็ม ความกร่อย ความจืด และความเปรี้ยวที่เกิดจากป่าพรุ มีสภาพทางนิเวศน์ต่างกัน

ในขณะที่ ปกติชาวนาแถบลุ่มน้ำปากพนัง จะทำนาในฤดูฝนหรือนาปี ลาคือน้ำฝนเป็นหลักมีเครื่องทำน้ัน ซึ่งเป็นการทำนาที่ไม่ได้ทำเป็นระบบชลประทาน ทำให้อันนี้ เนื่องจากน้ำจืดจากฝน มีพลเพียงอยู่แล้ว แม้จะมีคลองมากก็เพื่อการสัญจร เป็นหลัก ในขณะที่ระบบนิเวศน์แบบก้นแอ่งมีความอุดมสมบูรณ์สูงมาก เช่นเมื่อฤดูน้ำเต็มขึ้นรูกน้ำจืดปลาในทะเลก็จะขึ้นมาวางไข่ ด้วย ซึ่งมันก็จะเป็นการไล่ปลาจืดให้ขึ้นไปตามสายน้ำข้างบนอีกด้วย ครึ่งปีแล้งที่ชาวประมงในย่านนี้เขาจะรู้กันว่า ช่วงน้ำแบบไหน เขาจะจับปลาอะไร หรือถ้าช่วงน้ำจืดไหลลงมาก ปลาจืดก็จะลงมากด้วย ส่วนน้ำบริเวณปากคลองมาก ก็จะทำให้ปลาจะขึ้นมา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านเขา รู้ และดำรงชีวิตสอดคล้องกับสภาพน้ำแบบนั้นตลอดมา

ดังนั้นน้ำเค็มจึงไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของชาวลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งเท่าที่เก็บข้อมูลทำวิจัยมานั้น ชาวนาแถบลุ่มน้ำปากพนัง เริ่มเลิกทำนาข้าว ตั้งแต่ปี 2532-2533 ซึ่งจากการศึกษาปัจจัยอื่นเป็นสาเหตุอื่น ก็มีหลายปัจจัยด้วยกัน คือ 1.ราคาข้าวต่ำมาก 2.ที่นาเป็นที่ลุ่มต่ำมาก ดังนั้น เมื่อโครงการนี้ถูกเก็บน้ำทำให้ระดับน้ำสูงท่วมซึ่งเป็นเวลานาน ชาวนาเสียของเพราะรากเน่า 3.ต้นทุนการผลิตสูงมาก ทั้งปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และ 4.น้ำเค็มเข้ามาถึง ในขณะที่กระแสน้ำทางน้ำจืดมาแรงมากในสมัยนั้น ทำให้ชาวนาเห็นว่า ในเมื่อที่นาขึ้นเค็มอยู่แล้ว ทำไมไม่แปรสภาพให้เป็นนากุ้งแทน ซึ่งกระแสการเลี้ยงกุ้งน้ำเค็มมันเริ่มเกิดจากตรงนี้เอง นวกกับสภาพแวดล้อมสมบูรณ์มากในขณะนั้น ทำให้ชาวนากุ้งมีผลิตผลสูงมากในระยะแรก จึงเป็นแรงจูงใจให้คนทั้งลุ่มน้ำปากพนังหันมาทำนากุ้ง

ปี 2532-2536 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนอาชีพจากชาวนาข้าวมาเป็นนากุ้งกันเยอะมาก เกือบเต็มพื้นที่ โดยเฉพาะริมสองฝั่งแม่น้ำปากพนัง เขียวใหญ่ และหัวไทร แต่พอมีโครงการสร้างเขื่อนปากพนังขึ้น ตรงคิดว่า เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทที่อยากจะช่วยคนทำนาข้าวในขณะนั้นเป็นหลัก ซึ่งอาจจะคิดว่า คนสองกลุ่มอาชีพนี้ขัดแย้งกัน แต่ความจริงของเรื่องนี้ ชาวบ้านเองก็สงสัยเช่นว่า เพราะมาจากไหน เพราะชาวบ้านเขา ยืนยันไปตลอดความที่โรงพักหรือศาลก่อน ว่ามีคนตีความที่ เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ ซึ่งอาจจะมีการบ้างแต่ก็ตกลงกันได้ ส่วนชาวที่เห็นภาพความขัดแย้งรุนแรงนั้น เกิดจากชาวบ้านทางฝั่งคลองแดน ดัด อ.ระโนด จ.สงขลา มากกว่า เพราะแถบนั้นขัดแย้งรุนแรงมากจริง และเป็นจุดแรกที่ริเริ่มการเลี้ยงกุ้งด้วย” น.ส.มณีนรีรัตน์กล่าวและมองถึงความเข้าใจสถานการณ์การปรับตัวตลอดจนมาสู่การจัดการโครงการนี้ของหน่วยงานรัฐ

ท่า

“โครงการนี้ต้องการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำปากพนัง จากคลองเขียวใหญ่ขึ้นไปทางคลองชะอวด ซึ่งเป็นคลองน้ำจืดทั้งสาย และกั้นคลองหัวไทร ตรงแยกปากแพรกลงไป เป็นน้ำเค็มทั้งสาย โดยมันโยนมาให้ชุมชนที่อยู่ตรงคลองหัวไทร เป็นโซนน้ำเค็มให้ทำนากุ้งได้ ส่วนโซนที่อยู่ถัดขึ้นมาคือคลองเขียวใหญ่-ชะอวด เป็นคลองน้ำจืดให้ทำนาข้าว ในขณะที่ชาวนากุ้งได้มีพัฒนาการมากไปมาก โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งน้ำเค็มตั้งแต่ก่อนนั้น ก่อให้เกิดโรคราบาดและผลผลิตก็น้อย แต่การเลี้ยงกุ้งน้ำจืดในความเค็มระดับต่ำมาก นั้นจะได้ผลดีกว่า โดยเฉพาะความเค็มในระดับศูนย์ และที่สำคัญน้ำจืดเลี้ยงกุ้งสามารถหมุนเวียนมาใช้ได้อีกเรื่อยๆ โดยไม่ต้องทิ้งลงคลองเช่นแต่ก่อน ที่ถูกสาปหน้าว่าทำน้ำเสีย

ส่วนประเด็นการส่งเสริมการเกษตรของภาครัฐที่เดินคู่มาด้วยกัน คือ การทำไร่นาสวนผสม ที่พยายามนำมาส่งเสริมเพื่อแก้ปัญหาเรื่องราคาข้าว โดยการแจ้งว่าจะมาชุดแบบไร่นาสวนผสมให้ เหมือนทางภาคอีสานทำ คือชุดคันดินไว้นอกแล้วคันอุ้นน้ำเอาไว้ใน ซึ่งในความเป็นจริงคันดินค่อนข้างต่ำ พอค่อนข้างต่ำเมื่อน้ำหลากมาก็ท่วมหมด เหมือนเดิม ในขณะที่ฤดูทำนามาถึงชาวนาก็ทำแบบเดิมไม่ได้ เนื่องจากไม่สามารถอุ้มน้ำเข้าช่องข้าวเพื่อ ข้างเอราและเผาหน้าดินให้แห้งก่อนไถ เนื่องจากคันดินเป็นดินเหนียวได้ เพราะจะตามในอีกลุ่มไร่นาสวนผสม ซึ่งจุดนี้เองกลายเป็นข้อพิพาทใหม่ จนชาวบ้านเสนอว่า การชุดคันดินเอาไว้ข้างนอก และกว่ารัฐจะยอมรับความคิดเห็นนี้ก็เข้าปี 2540 ไปแล้ว จนระบบน้ำเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ทำให้วิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย” น.ส.มณีนรีรัตน์กล่าว

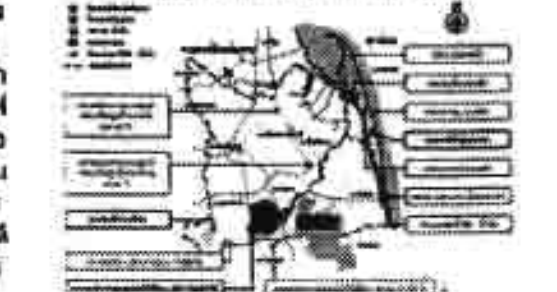
นายตฤณ สุขนวล นักวิจัยโครงการสิทธิชุมชน ศึกษา

วงกลมคือประตูใหญ่เขื่อนปากพนังและแม่น้ำยุคใหม่

ประตูน้ำขนาดยักษ์ ที่กั้นลำคลอง

ผังการจัดระบบน้ำใหม่ และจุดขึ้นตมคือปากคลองเปิดใหม่เขื่อนทะเล

กรณีการจัดการลุ่มน้ำปากพนัง เสนอแนวทางการแก้ไขปัญห
ที่ชาวบ้านร่วมกันเสนอว่า " อย่างแรกต้องเข้าใจเป็นพื้นฐาน
ก่อนว่า ชาวบ้านในแถบลุ่มน้ำปากพนังนี้ เขามีวิถีชีวิตที่พอ
จะเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของน้ำ
และ เขปรับตัวได้ดีกับระบบไหลเวียนแบบ 4 น้ำ ตาม
ธรรมชาติมากกว่า วิถีชีวิต 2 น้ำแบบไหลอย่างปัจจุบัน ส่วน
แนวทางที่ชาวบ้านนำเสนออื่น มีหลายแนวทางครับ แนวทาง
แรกคือ เปิดประตูเขื่อนอย่างถาวรทั้งหมด เพื่อให้ระบบน้ำ
แบบธรรมชาติกลับคืนมาหมุนเวียน เพราะในสภาพธรรมชาติ
ที่น้ำหมุนเวียน มันเกิดลักษณะน้ำหลายๆ รูปแบบ เช่น น้ำจืด
น้ำกร่อย น้ำเปรี้ยว น้ำเค็ม แต่ตอนนี้จะมีระบบนิเวศของมัน
แตกต่างกันออกไป ซึ่งประชาชนก็จะปรับตัวอาศัย
ปรากฏการณ์ของน้ำนั้นแหละ สำหรับเรื่องซีพี เช่น ช่วงน้ำเค็ม
ที่เข้ามาล้นน้ำจืด ปลาจะเน่า น้ำ ชาวบ้านก็จะออกมาหาปลา
ขาย ซึ่งเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่เราได้คิดมาก อีกแนวทางคือ เปิด
เขื่อนเพื่อศึกษาผลกระทบ อีก 2 ปี ว่า ระบบน้ำที่เปิดประตู
เขื่อนกับเปิดประตูเขื่อนกลับไปแล้วเดิม
อย่างไรจะมีผลกระทบหรือได้ผลประโยชน์กับชาวลุ่มน้ำปาก
พนังมากกว่ากัน หรือได้รับกระทบน้อยกว่า และแนวทางที่
สาม คือ ชาวบ้านยังมีความหวังตามนโยบายรัฐได้ประกาศ
ไว้ว่า โครงการนี้จะช่วยเหลือและบรรเทาปัญหาทั้งชาวนากุ้ง
และชาวนาข้าว และเนื่องจากหลายปีที่ผ่านมามี ชาวบ้าน
แถบนี้ ยังไม่เคยได้รับโครงการอะไรจากภาครัฐ ดังนั้น เมื่อมี
โครงการเข้ามาสักหนึ่งโครงการ ทำให้ชาวบ้านค่อนข้างมี
กำลังใจ เชื่อมั่น และมีความหวังว่า สักวันหนึ่งเมื่อโครงการนี้
แล้วเสร็จ จนสามารถจัดการระบบน้ำได้จริง อย่างที่เคย
ประกาศให้ชาวบ้านทราบ ก็จริง และจึงเสนอทางออกของ
ปัญหานี้ว่า ระหว่างที่การก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จนั้น หรืออีก
นานกว่าจะแล้วเสร็จ อยากเสนอให้ภาครัฐเปิดประตูเขื่อน ที่
ปิดแม่น้ำปากพนังออกก่อน เพื่อทำการศึกษา และเพื่อให้
น้ำได้หมุนเวียนไปตามธรรมชาติก่อน เพื่อให้ชาวบ้านได้ทำ
ประโยชน์ดั้งเดิมไปก่อน และเมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จทุก
ประตูหรือทุกโครงการย่อย จึงค่อยปิดประตูเขื่อนปากพนังอีก
ครั้ง ครับ " นายตฤณเกษมสรรพโชคเสนอ

ประตูปล่อยตามคลองต่างๆ

เสียงคนคลอง"น้องร้องไห้"

เมื่อเสียงคนคลอง"น้องร้องไห้"

กลางแดดจ้าในเลื้อนเมฆาหม่นที่ร้อนระอุทั้งโลแดดและอากาศที่สับถั่วขึ้นเหนือ ริมชายทะเลด้านซ้ายไทยปากหงษ์-หัวโพร แม้จะแว่วเสียงลมทะเลพัดดังหวั่นไหว กระหม่อมชาชัคก็มีอาจจะทอนความร้อนนั้นได้ แต่ความร้อนของแดดกล้า ก็ไม่เคยแผดเผาผิวกายและผิวใจ ชายหนุ่มร่างกำยำผิวสีน้ำตาล วัยย่างเข้า 39 ปี อย่าง"สุรินทร์ สุวรรณรัตน์" ได้เคย ตั้งแต่วัยเยาว์ที่สัมผัสโลกเขาเห็นคลองใสๆ หน้ำบ้านแห่งนั้นมาตลอด และตั้งแต่วัยเยาว์เป็นเองเขาก็ได้เคยย่างฟล่ออกหาปลา ผ่านมา 39 ปี ตามลำตู่ของเขา เขายังจำได้ดีถึงวันวาน อันแสนสุข สุรินทร์เริ่มเล่าให้เราฟังด้วยอาการขยอเล่าว่า ถ้าบั้นต้นนั้นมักจับปลาขนาดเล็กจนถึงปัจจุบันนี้ เขามั่นใจว่าเขาเป็นมือระดับต้นๆ ถึงความหวังเก่งกาจในการจับปลา หรืออุณหพลปลา เพราะสุรินทร์ถนัดทั้ง ไซ ชูต หงเบ็ดหรือลงอวนลงขาม เขาเล็งต้วเล็งและครบลครวัดด้วยการจับปลาในคลองสายนี้ มาหลายปีหลังจากวางมือจากการเลี้ยงกุ้งเพราะขาดทุน สุรินทร์รู้จักชีวิตการจับปลาและชำนาญทั้ง 3 สภาพน้ำ คือ เค็ม กร่อย และจืด ที่ล้วนมีสัตว์น้ำแตกต่างกัน

กลางป่าอแดดจัดจ้าของ วันที่ 5 เมษายนที่ผ่านมา สุรินทร์ สุวรรณรัตน์ ฟล่อกลิ้งอยู่ซึ่งกำลังจะมีสมาชิกคนที่ 3 ลูกชายยืนเคียงบ่ากับเราด้วยสีหน้าอึดใจ โดยอ้อมปริน่ากเล่าถึงชีวิตตนเองว่า "ถ้าผมคลองนี้ไป ผมไม่รู้จักอะไรกับโลกแล้ว" สุรินทร์กล่าว ขณะหันเบี่ยงหน้าสู่คลองหน้ำบ้าน ซึ่งกำลังแห้งขอดตามฤดูกาล "คลองนี้เป็นอุ้ยว้าอุ้ยน้ำ อุปโลกผม มาแต่เด็กจำความได้ อยากกินอะไรคลองก็ได้อีก" นั่นคือบางคำจากปากสุรินทร์ ชายร่างกำยำเผยลออกมา "กุ้งไม่ได้เลี้ยงแล้ว งานก็ไม่รีบจ้าง ปลาในคลองก็กำลังจะถูกหมดท้ายชลประทานแบบล่อ" อีกคำหนึ่งของเขา

สุรินทร์ สุวรรณรัตน์ กับลูกชายคนโต

สุรินทร์ สุวรรณรัตน์ เริ่มเล่าเรื่องราวชีวิตตนเองที่ถูกพันกับสายน้ำเล็กๆ ที่ดูเหมือนไร้ค่าในสายตาการพัฒนาจากรัฐ ว่า "ผมกับแฟนเป็นคนที่นี่ เกิดที่นี่ เราแต่งงานกันเมื่อหลายปีก่อน เรามีลูกสองคน คนหนึ่งอายุ 3 ขวบ อีกคน ขวบกว่า และกำลังจะคลอดในอีก 2-3 เดือนหน้า อีกคน เมื่อก่อนผมเลี้ยงกุ้ง แล้วก็จับปลา หากุ้งขายด้วย แล้วก็รับจ้าง ต่อมาผมหยุดเลี้ยงกุ้งแล้วหันมาหาปลา หากุ้ง ในริมคลองนี้ อย่างเดียว ก็ยังมีกิน ฤไถไปบ้าง เพราะค่าใช้จ่ายมันอีกๆ ก็ค่าแม่ลูก ส่วนค่าอาหารอื่นๆ ไม่ต้องซื้อเลย จับปลาในคลองอยากกินอะไรก็หาเอา ซึ่งวันที่ทำโครงการชลประทานนี้ละ ผมไม่เหลืออะไรเลย ไม่มีอะไรจะห้ามมาหากิน แล้ว " สุรินทร์กล่าวด้วยน้ำเสียงเศร้า

"ในวัยเด็ก ที่ผมจำความได้ ผมก็เห็นคลองสายนี้แล้ว ผมออกไปหาปลากับพ่อกับเพื่อน เราหาปลา เราเล่นน้ำ ด้วยกัน ที่นี้ มีทั้งกุ้ง ทั้งปู ปลา โดยเฉพาะกุ้งนั้นเยอะมาก ทั้งกุ้งก้ามกราม กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ ซึ่งในแต่ละฤดูกาล เราจะหาไม่เหมือนกัน บางวันผมหาได้ เดือนละหมื่นกว่าบาท

อย่างปี 2543 ผมจำได้แม่นมาก ผมลงไซลันดักปลาไหล กับดักชุดปลาพลองได้กว่า 250 กก.ตลอดเวลา 2-3 เดือน หรือเฉลี่ยวันละ 25-30 กก.ตกขายได้ก็ประมาณวันละ 200-300 บาท เพราะในช่วงน้ำจืดหนุนขึ้นมาจากคลองใหญ่ หรือคลองหัวโพร เอลันดันเข้าน้ำคลอง จะจับปลาเข้ามาด้วยเยอะมาก ทำให้ชาวบ้านที่หาอาชีพประมงน้ำจืด มีปลากิน มีรายได้ก็มากครับ

การจับปลาของเราเริ่ม จากช่วงน้ำเต็มในเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคมช่วงนี้น้ำจะเต็ม เพราะน้ำทะเลหนุนก็

จะจับปลา ปูแสม กัน ซึ่งถ้าจับได้มาก รายได้ก็ดีด้วย แต่ตอนนี้พยายามจับมาก พอเข้าช่วงน้ำกร่อย นิยามยัง กรกฏาคมก็จะเป็นช่วงน้ำกร่อย ช่วงนี้ก็จะเยอะมาก ตัวโตๆ ด้วย มีทั้งกุ้งก้ามกราม กุ้ง แห้วขาวหางแดง ปลาแคด ปลานิล ช่วงนี้จะเป็นช่วงที่หาเงินแบบเยอะที่สุด วิธีการจับก็แบบดั้งเดิมคือ ลอย ลวน ตักไซ่ ทอดแห หรือใครเก่งๆ ก็จับมือเปล่าเลยครับ ช่วงปลายปีตั้งแต่ พฤศจิกายนถึงธันวาคมการนี้ จะเป็นช่วงน้ำจืดจากคลองใหญ่หนุนขึ้นมา ก็จะมีปลาน้ำจืดขึ้นมามากทั้งปลาย่อน ปลานิล ปลาแคด ปลา ลูก ปลานิล เราจะลงไซ่จับ ตักชูด ของเปิดกันสนุกมาก เพราะในชุมชนเรา ที่ทำมาหากินกับการจับปลา ในคลองเล็กๆ สายนี้ กว่า 20 ครัวเรือนครับ " สุรินทร์กล่าวด้วยสีหน้ารื่น

ลงไซ่ปลา

กับเปิดทองและตักชูดคุ้ย

โครงการชลประทานน้ำเค็มบ้านปอคนที่ ได้วางแผนพัฒนาคคลองสาธารณะเพื่อเป็นสถานที่กักเก็บน้ำเค็ม ให้ชาวบ้านผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ ในเขตตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร นครศรีธรรมราช ตามโครงการจัดการ น้ำเค็ม-น้ำจืด ในลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งโครงการชลประทานน้ำเค็มบ้านปอคนนี้เป็นเพียงโครงการย่อย ที่จะ กำหนดไซ่เลี้ยงกุ้ง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบกับชาวบ้านบางส่วนใน ตำบลขนานนก อำเภอปากพนัง ได้ ความเดือดร้อน ในปีหนึ่งน้ำและคลองระบายน้ำจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และตั้งทำลายฐานอาหารอันยาว นานของชุมชนอีกด้วยเพราะคลองธรรมชาติแห่งนี้เป็นแหล่งอาหาร อันอุดมสมบูรณ์ที่ชาวบ้านกว่า 20 ครัวเรือนประกอบอาชีพจับปลาในคลอง และรวมทั้งชุมชนอื่นๆ อีกหลาย ชุมชนที่ร่วมใช้สอยด้วย โครงการชลประทานนี้มีขนาดกว้าง 8 เมตรยาว 4 ก.ม.เพื่อกักเก็บน้ำเค็มจากทะเลให้กับพื้นที่เลี้ยงกุ้งฝอย ตำบลเกาะเพชรกว่า 2,000 ไร่ และจากการร้องเรียนของชาวบ้านผู้เดือดร้อน ซึ่งดำเนินไปแล้ว ตั้งแต่การ ทำหนังสือถึง องค์การบริหารส่วนตำบลขนานนก ผู้จัดการโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ผู้ว่า ราชการจังหวัดนครศรีฯ ประมงจังหวัด และบริษัทที่ส่งเสริมการขาย ทุกหน่วยงานต่างก็ไม่มีคำตอบที่ชัดเจน ถึงแนวทางการแก้ปัญหา ตลอดจนบ่อยเพียงในการหาทางลุลอกอยู่เรื่อยมา

วิเคราะห์บทสรุปผลกระทบ 6 ประเด็นหลัก ที่ชาวบ้านพยายามทำหนังสือร้องเรียนไปนั้นคือ

1. เป็นทางระบายน้ำ และสูบน้ำขึ้นเพื่อการเลี้ยงกุ้งของชาวบ้านหมู่ 9 ตำบลขนานนก อ.ปาก พนัง มาขึ้นากเนินสินปี

2.เป็นแหล่งอาหารที่อุดมและรายได้ทั้งหนักและเบาของชุมชน เพราะคลองแห่งนี้เชื่อมต่อกับคลองน้ำโพ ซึ่งเป็นคลองสายหลัก หากไม่มีสัตว์น้ำหลากหลายมาขึ้นมาสืบสร้างความอุดม สมบูรณ์ให้กับชุมชนที่อาศัยริมคลองและ ก่อให้เกิดรายได้และอาชีพเสริมแก่ชุมชน

3.เป็นแหล่งน้ำสำรอง เพราะระบบการดึงน้ำทะเลขึ้นมาเลี้ยงกุ้ง ตามโครงการจัดการน้ำเค็ม กำหนดให้เต็ม เป็นแนวทางการเลี้ยงที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากการเลี้ยงกุ้งให้ได้ผลดีนั้นต้องใช้น้ำที่ มีความเค็มต่ำหรือกร่อย อีกทั้งถ้าระบบการสูบน้ำทะเลขึ้นมาของโครงการเกิดขัดข้อง ไม่ สามารถดำเนินการได้จริง ชาวบ้านก็ยังมีแหล่งน้ำสำรองสำหรับเลี้ยงกุ้งได้อีกด้วย

4. เป็นแหล่งกักเก็บน้ำจืดไว้ผสมน้ำเค็มสำหรับเลี้ยงกุ้ง ตามข้อ 3 เพราะสภาพความเค็มของน้ำ ทะเลนั้นมีความกว่า 40 ppt ซึ่งเป็นสภาพน้ำที่ไม่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงกุ้ง เพราะสภาพความ เเค็มที่เหมาะสมจริงๆ คือ อยู่ที่ 10-15 ppt ดังนั้นโครงการชลประทานนี้ มองข้ามข้อเท็จจริงอัน เป็นภูมิรู้ของชาวบ้าน ที่พยายามร้องเรียนเสมอมา

5.เป็นเส้นทางคมนาคมของเรือ เนื่องจากในช่วงฤดูฝน อันเป็นฤดูมรสุม น้ำพรมบ่อยครั้ง ทำใ้ กบนไม่สามารถสัญจรไปมาได้ ชาวบ้านจะใช้คลองสายนี้เป็นเส้นทางสัญจร บินทุกสิ่งของ ทุปโภคบริโภคโดยทางเรือ

6.ช่วยจรรโลงประเพณี และวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากคลองเป็นที่หาอาหารมาตั้งแต่อดีต ทำ ให้ชุมชนมักเกี่ยวเกี่ยวกัน ยามใด กุ้ง หลอย ปู ปลา มากก็มีการแบ่งปัน เพื่อเป็นรากฐานอันดี ของชุมชน ซึ่งรากฐานที่เกี่ยวของของชุมชนมาจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติกับท้องถิ่น

7.เป็นการมองเห็นข้อห้พยากให้ลูกหลานได้เห็น ได้ใช้ ได้ดำเนินวิถีชีวิตอันเรียบง่ายเพราะ"ดู

คลองมิใช่เป็นเพียงสายน้ำที่วางแปลนเท่านั้น แต่เป็นสายน้ำที่ผูกพัน ดันทุนทางวัฒนธรรมที่ดำรงชีวิตและชุมชน การหาอยู่หากินในบึงบองของชุมชนสืบทอดกันมาช้านาน" ดังนั้นการทำลายคลองหรือแยกกับวิถีชีวิต คือการทำลายชุมชน

บทสรุปของโครงการพัฒนาจึงเป็นเพียงวาทกรรมที่กล่อมใจชาวบ้านให้เค็มกับน้ำ แล้วลืมคิดถึงจริงอันงดงามของชุมชนตนเอง และยิ่งหน่วยงานรัฐคือเงินที่จะดำเนินการเท่าใด การล้มละลายของชุมชนและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพอเพียง ก็มากขึ้น ซึ่งขัดแย้งกับพระราชดำริของในหลวง ที่ย้ำถึงเศรษฐกิจพอเพียงเสมอมา

พ่อกระจาง ทองคำ เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง วัย 60 ปี จากตำบลขนานมาก อำเภอปากพนัง และเป็นแกนนำชาวบ้านผู้เคลื่อนไหว ก่อตั้งโครงการนี้ว่า "โครงการชลประทานน้ำเค็มในพื้นที่ตำบลเกาะเพชร อ.หัวไทร ซึ่งมี หมู่ 4 และหมู่ 6 ของตำบลเกาะเพชรในติดกับเขต หมู่ 9 ตำบลขนานมาก อ.ปากพนัง โดยมีถนนและคลองที่ชาวบ้านหมู่ 9 ขุดขึ้นทำถนนเป็นเขตกัน ขุดเมื่อ พ.ศ.2511 จึงกลายเป็นคูริมนถนน และคูนี้ยังกลายเป็นกำแพงกั้นน้ำเค็มในฤดูที่น้ำเค็มทะลักเข้ามามาก ต่อมากลางนี้ก็กลายเป็นทางสัญจรไปมาของชาวบ้านที่ใช้เรือหางยาวในฤดูชดชง ทั้งสองอำเภอก็คือหัวไทรและปากพนังอีกด้วย ต่อมา พ.ศ.2545 ก็มีโครงการชลประทานน้ำเค็มแบบล่อเหยื่อดินขึ้นโดย แ่ตอนของเขาคิดกันไว้คือถมคลองแล้ว ก่อกำแพงสูงขึ้นเหนือดินเพื่อกักเก็บน้ำเค็ม สำหรับส่งไปให้คนเลี้ยงกุ้ง ฟังหัวไทร เป็นการถมลงไปบนพื้นที่ของชาวบ้านฝั่งปากพนังอีกฟากหนึ่งของคลองที่เลี้ยงกุ้งเช่นกัน ทำให้ชาวบ้านฝั่งปากพนังไม่สามารถดึงน้ำเลี้ยงและปล่อยกลับลงคลองได้ เพราะคลองนี้จะทะลุแม่น้ำปากพนัง ดังนั้นน้ำจืด- น้ำเค็มที่ขึ้นลงจากแม่น้ำปากพนังจะยิ่งคลองนี้ด้วย โครงการชลประทานจึงทำให้เกษตรกรปากพนังใช้คลองแห่งนี้ไม่ได้ เพราะถูกถมปิดหมดเลยครับ

การต่อสู้ตลอดมาที่ผ่านๆ มา ชาวบ้านก็คุยกับทางบริษัท เพื่อขอคัดค้านมาโดยตลอด แต่ทางบริษัท มีแผนการโยธาซึ่งเป็นบริษัทที่รับเหมาก่อสร้าง ก็ไม่ฟังเสียงเรียกร้องของชาวบ้านเพื่อพยายามเสนอทางออก ชาวบ้านเสนอไปไม่รู้กี่ครั้งแล้ว ทั้งกับบริษัท กับหน่วยงานราชการ เดชะจึงเรียนกับทางราชการ 5-6 ครั้ง แล้วครับ แต่ก็ไม่ยี่งว่า จะมีการรวมกันหาทางออก ขณะที่ทางบริษัทก็ยืนยันจะถมคลองนี้ ซึ่งล่าสุดทางกลุ่มก็ได้ทำหนังสือถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จนมีคณะกรรมการสิทธิฯ ลงมาดูพื้นที่เมื่อวันจันทร์ที่ผ่านมา ทำให้ตอนนี้ชาวบ้านเองกำลังรอคอยอยู่ว่า ทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ เขาจะมีคำตอบให้ชาวบ้านอย่างไร หลังจากไปคุยกับนายบรรหาร ศิลปอาชา เจ้าของบริษัทที่ส่งการโยธาแล้ว ส่วนอีกทางหนึ่งที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือด้วย คือ ทางศาลปกครองซึ่งยื่นที่จังหวัดสงขลา และศาลปกครองก็มีหมายการให้ชาวบ้านไปให้การเพิ่มเติม

กระจาง ทองคำ

ว่าชาวบ้านต้องกำหนดผู้ใดคนที่จะร้องให้ชัดเจน เนื่องจากในหนังสือร้องเรียนนั้น ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าจะฟ้องใครระหว่างบริษัทหรือกรมประมง และหลังจากชาวบ้านได้ร่วมกันประชุมหารือกันเมื่อเร็วๆ นี้ ก็ได้ข้อสรุปว่า เราจะฟ้องกรมประมงเพราะเป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งหมด ครับ ซึ่งตอนนี้ก็รอแต่คำตอบความคืบหน้าจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ ว่าท่านจะมีทางออกอย่างไร เพราะคณะกรรมการสิทธิฯ มีอำนาจแค่ไกล่เกลี่ย ก่อนที่ชาวบ้านจะเดินทางไปให้การเพิ่มเติมกับศาลปกครอง ชาวบ้านอยากให้ทางคณะกรรมการสิทธิฯ พยายามให้สิ้นสุดก่อน ว่าผลออกอย่างไร ถ้าออกมาดีไม่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านก็ยุติ แต่ถ้าไม่ดีชาวบ้านก็จะเดินทางต่อไปศาลปกครองแบบครับ" พ่อกระจางทองคำ ย้ำ

อภิวชิย ศิริเทศ

ทีมงานไทเนชั่นจีไอ นิตยสารบ้าน
11 เมษายน 2546

รายงานการประชุมคณะทำงานครั้งที่ 1/2546
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคใต้-กรณีลุ่มน้ำปากพนัง
วันเสาร์ที่ 5 กรกฎาคม 2546 เวลา 10.00 - 17.00 น.
ณ สำนักงานโครงการพัฒนาสภาพแวดล้อม ถ.สามัคคี อ.ปากพนัง

วาระที่ 1 แจ้งเพื่อทราบ

โครงการสิทธิชุมชนศึกษาลุ่มน้ำปากพนังได้มีทีมวิจัยที่มาช่วยงานในพื้นที่ตำบลบ้านเพ็ง อ.ปากพนัง คือคุณเจระนันท์ ลักษณะกุล

วันที่ 31 พฤษภาคม 2546 คณะทีมวิจัย แกนนำ และเจ้าหน้าที่ได้ประชุมร่วมกันที่วิทยาลัยชุมชนคิดปิ่นพื้นที่บ้านศรีวิชัย เพื่อนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาโครงการวิจัย สรุปรบทเรียนการทำงานการบริหารจัดการโครงการในระยะต่อไปและข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ และวิทยากร

วันที่ 14-25 มิถุนายน 2546 ได้ประชุมที่สถาบันพัฒนาการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม อ.เมือง จ.สงขลา กรณีลุ่มน้ำปากพนัง เชื้อนเขาพระ ทะเลสาบสงขลา ป่าชุมชนสุราษฎร์ธานี เพื่อประเมินว่าชาวบ้านได้เรียนรู้ะไรจากการจัดเวที การเข้าใจสิทธิชุมชน การบริหารงบประมาณ และการจัดทำแผนงาน 6 เดือนต่อไป

วันที่ 26-27 มิถุนายน 2546 คณะทีมวิจัยได้ไปดูงานที่ตำบลแพรกหนามแดง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม ซึ่งเป็นงานวิจัยท้องถิ่น มีลักษณะผลกระทบจากการสร้างเขื่อน การปิดประตูระบายน้ำระหว่างน้ำเค็มกับน้ำจืดฐานทรัพยากรเหมือนกัน

วันที่ 2 กรกฎาคม 2546 ประชุมที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นการประชุมเพื่อให้เกิดการประสานงานหรือเชื่อมประสานข้อมูลที่มีอยู่แล้วของ สกว. ให้เป็นเอกภาพและพัฒนาทิศทางการดำเนินงานของทุกฝ่ายภายใต้การสนับสนุนของ สกว.

วาระที่ 2 ประเด็นเนื้อหาข้อมูลของทีมงานวิจัยจะลงไปเก็บข้อมูลในพื้นที่

1. การเก็บข้อมูลพื้นฐานของตำบล เช่น แผนที่อำเภอ ตำบล ประวัติตำบล แผนที่ด้านภูมิศาสตร์ จำนวนประชากร ผู้นำ(ทางการ/ไม่เป็นทางการ) การศึกษา โดยแสวงหาจากหน่วยงานหรือการสัมภาษณ์ เช่น พัฒนาชุมชน อบต. อนามัย กศน. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน พระภิกษุ

2. ข้อมูลด้านอาชีพทุกอาชีพ วิธีชีวิตดั้งเดิม - ปัจจุบัน รายได้ดั้งเดิม-ปัจจุบัน(ก่อน 1 ตุลาคม 2542 ปัจจุบันหลังปิดเขื่อน)
 - 2.1 จำนวนครัวเรือนแต่ละอาชีพมีกี่ครัวเรือน เช่น น้ำตาลจาก นาข้าว นาทุ่ง จำนวนครัวเรือนรวมกับคนของแต่ละอาชีพก่อนเกิดนาทุ่ง (ไม่เกินปี 31) หลังเกิดนาทุ่ง (2531-1 ต.ค. 2542) หลังปิดเขื่อน (1 ต.ค. 2542-ปัจจุบัน)
 - 2.2 วิธีชีวิตดั้งเดิมที่ทำ รายได้ ผลผลิต
 - 2.3 ผลกระทบหลังปิดเขื่อน รายได้ ผลผลิต
 - 2.4 การบริหารจัดการน้ำของชาวบ้านแต่ละอาชีพ
 - 2.5 วงจรอาชีพที่สัมพันธ์กับน้ำ

วาระที่ 3 แผนงาน 6 เดือน (ก.ค.-ส.ค.)

1. แผนสร้างองค์ความรู้
 - การศึกษาข้อมูลและจัดทำฐานข้อมูล เดือนกรกฎาคมได้ข้อมูลพื้นฐานเดือนสิงหาคม ข้อมูลอาชีพ ประเภทรายบุคคล เช่น จากนาข้าว นาทุ่ง
2. แผนสร้างคน พัฒนาคำคมคิดทักษะแกนนำวิจัย
 - 2.1 การอบรมกระบวนการทำวิจัย (ปลายเดือนสิงหาคม)
 - 2.2 อบรมสิทธิเชิงกฎหมาย (เดือนกันยายน)
 - 2.3 ศึกษาสถานการณ์ละเมิดสิทธิ
3. เวทีประชุมทีมวิจัยวิเคราะห์ 3 เดือน/ครั้ง กันยายน พฤศจิกายน ตรวจสอบข้อมูลชุมชน 4 ครั้ง (ทีมอาสาสมัครแกนนำที่สนใจเพื่อให้ข้อมูลพื้นฐานมีความละเอียดชัดเจน)
 - 3.1 ปฏิบัติการแห่งสิทธิ วิเคราะห์ข้อมูลหรือเพิ่มเติมข้อมูลวิเคราะห์สถานการณ์ในอนาคต(เรื่องสิทธิ) เสนอปัญหา
4. แผนขยายเครือข่าย
 - 4.1 เสวนาชาวบ้าน (งวต 2) จัดเวทีใหญ่ปีละ 1 ครั้ง เพื่อเปิดกว้างให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น
 - 4.2 จัดหม่ายาว 3 เดือน/ฉบับ เพื่อเผยแพร่ข้อมูล ปัญหาของพื้นที่ ซึ่งเนื้อหาต้องการรายงานสถานการณ์ในพื้นที่ เผยแพร่ความรู้เรื่องสิทธิชุมชน

พื้นที่อำเภอเขียงใหญ่	นายเสน่ห์ แพรกปาน
พื้นที่อำเภอหัวไทร	นายสวาท เอียดคน
พื้นที่อำเภอปากพนัง	นางสาวจิรนนท์ ลักษณะกุล

วาระอื่นๆ การประชุมเรื่องการจัดการน้ำในวันที่ 20 สิงหาคม 2548 ที่กรุงเทพฯ

ซึ่งทีมงานวิจัยโครงการสิทธิชุมชนศึกษาลุ่มน้ำปากพนังจะต้องเตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอ และบุคคลที่นำเสนอ งานที่นำเสนอ

- ปัญหาลุ่มน้ำปากพนัง
- สรุปปัญหาแจกให้กับผู้สื่อข่าว

การหาตัวบุคคลที่นำเสนอทางทีมงานวิจัยจะได้ติดต่อประสานงานต่อไป

จบการประชุมเวลา 17.00 น.

ชัยรัตน์ พุ่มรักษาดี บันทึก/พิมพ์

รายงานผลการดำเนินงาน 5 เดือน (กุมภาพันธ์ – มิถุนายน 2546)

โครงการสิทธิชุมชนศึกษา ภาคใต้

กรณีป่าชุมชน จ.สุราษฎร์ธานี

จากการดำเนินงาน 5 เดือนที่ผ่านมา ทางกรณีป่าชุมชน จ.สุราษฎร์ธานี ขอรายงานผลก
ดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1.การประชุมองค์กรเครือข่ายชาวบ้าน

วันเดือนปี	กิจกรรม	หมายเหตุ
1 เมษายน 2546	การประชุมเครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดง ณ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	ภาคผนวก 4
28 เมษายน 2546	การประชุมเครือข่ายป่าโซนพื้นที่ลุ่มน้ำคลองพนม ณ อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี	ภาคผนวก 4
17 พฤษภาคม 2546	การประชุมเครือข่ายคลองไม้แดง ณ ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์บ้านหน้าคลองไม้แดง	ภาคผนวก 4
30 มิถุนายน 2546	การประชุมเครือข่ายอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดั้งเดิม จ.สุราษฎร์ธานี ณ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี	ภาคผนวก 4
15 กรกฎาคม 2546	การประชุมกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทย ณ อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี	ภาคผนวก 4

2.การประชุมเจ้าหน้าที่โครงการ

วันเดือนปี	กิจกรรม	หมายเหตุ
4 มิถุนายน 2546	การประชุมคณะทำงาน ณ สำนักงานโครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต	ภาคผนวก 4

**รายงานประเมินความคิดเห็นจากการติดตามงาน
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคใต้ - กรณีป่าชุมชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
1 กุมภาพันธ์ 2546 – 15 กรกฎาคม 2546**

สรุปข้อคิดเห็นและประเมินผลงาน

กระบวนการประเมินผลของโครงการที่ตั้งไว้จะใช้กลไก 2 ส่วน คือ กลไกเจ้าหน้าที่และทีมงานอาสาสมัครประเมิน และกลไกในส่วนที่สอง คณะกรรมการโครงการสิทธิชุมชน จ.สุราษฎร์ธานี ที่มาจากเครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดง กลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทยและกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านสองแพรก เป็นผู้ประเมิน แต่การประเมินผลในช่วงนี้ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากการประเมินผลใช้วิธีการให้เจ้าหน้าที่และทีมงานอาสาสมัครเป็นผู้ประเมิน และได้พูดคุยกับกรรมการในบางส่วน จึงสรุปออกมาเป็นประเด็น

การประเมินของเจ้าหน้าที่

ความเข้าใจของทีมงาน

- งานโครงการสิทธิ เป็นงานสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนเข้าใจในเรื่องสิทธิชุมชนและสถานการณ์การละเมิดสิทธิในชุมชน
- เป็นงานเก็บข้อมูลชุมชน ค้นหาประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากร ภูมิปัญญาในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์สิทธิชุมชน
- เพื่อนำข้อมูลของสถานการณ์ละเมิดสิทธิของชุมชนมาวิเคราะห์หาทางออกเพื่อให้ชุมชนเรียนรู้วิธีการเรียกร้อง ปกป้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญ และรู้วิธีการปกป้องและกลไกการคุ้มครองและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับเครือข่าย

ความเข้าใจของชุมชน

- ชุมชนเรียนรู้ในการปกป้องและเรียกร้อง/ทวงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เช่นการตรวจสอบการใช้ประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่นพื้นที่ป่าเขา การจัดการป่าของรัฐ
- ชุมชนเริ่มเรียนรู้ถึงหน่วยงานที่จะมาเป็นกลไกที่จะมาปกป้องและคุ้มครองสิทธิชุมชน โดยการประสานงานและเกิดความร่วมมือในการปกป้องสิทธิของชุมชน
 - สิทธิการจัดการทรัพยากร
 - สิทธิในที่ดินทำกิน
 - สิทธิทางภูมิปัญญา
- คนในชุมชนกล้าแสดงออกในการอยากมีส่วนร่วม/การจัดการป่าร่วมกับรัฐ

- เครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดง เป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน 5 กลุ่มบ้าน ในพื้นที่บ้านเขาหลัก ม.7 ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งหมู่บ้านเขาหลัก มีกลุ่มบ้านทั้งหมด 17 กลุ่มบ้าน หากพิจารณาถึงสัดส่วนของคนในชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดง ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ของสมาชิกทั้งหมดของชุมชน สมาชิกเครือข่ายโดยส่วนใหญ่ ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ จะเข้าใจในเรื่องสิทธิ ในอนาคตต้องขยายการรับรู้ไปสู่กลุ่มคนที่ไม่ใช่สมาชิก

- กลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นไม่จำกัดว่าสมาชิกจะเป็นคนในชุมชนหรือนอกชุมชน การก่อตั้งสมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในตำบลคลองชะอุ่น ต.พุนพิน บางส่วนก็อยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช กระบี่ และได้มาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มฯ ความรับรู้และความเข้าใจในสมาชิกของกลุ่มมีประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ มีที่ทำการอยู่ในหมู่ที่ 4 ต.คลองชะอุ่น ต้องขยายการรับรู้กับคนนอกที่ไม่ใช่สมาชิกที่อยู่ในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง และความเข้าใจของชุมชนในขณะนี้เข้าใจว่าคณะทำงานจะสามารถประสานความร่วมมือปกป้องสิทธิ

ข้อคิดเห็นของกรรมการบางส่วน

- คณะทำงานควรที่จะต้องสร้างความเข้าใจและสร้างกระบวนการรับรู้เรื่องสิทธิให้กับคนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มให้มากขึ้น เพื่อสร้างการผลึกกำลังในการปกป้องสิทธิของตนเองให้มากขึ้น
- ควรศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยให้ชัดเจน รวมทั้งการศึกษาเรื่องระบบ/กระบวนการยุติธรรม เพื่อค้นหารูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่เท่าเทียมกัน ปกป้องสิทธิของคนจน

รายงานความก้าวหน้า

โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคใต้ - กรณีป่าชุมชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

1 กุมภาพันธ์ 2546 - 15 กรกฎาคม 2546

ต้นทุนเดิมของพื้นที่เป้าหมายหลักก่อนการเข้ามาของโครงการสิทธิชุมชนศึกษา

ในปี 2542 ได้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์คลองหัวช้างพัฒนา ม.4 ต.คลองชะอุ่น ,กลุ่มบางครามพัฒนา ม.6 ต.คลองชะอุ่น,กลุ่มออมทรัพย์บางบ้านพัฒนา ม.8 ต.คลองชะอุ่น อ.พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้ง 3 กลุ่มได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำคลองศก มีนายศุภกร รอดจิตร เป็นประธานองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำ และได้เข้าร่วมศึกษากระบวนการเรียนรู้กับกองทุนการลงทุนทางสังคม (SIF) และได้เขียนโครงการของบประมาณสนับสนุนจากแหล่งทุนเป็นโครงการทฤษฎีใหม่ ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนด้านกว่าบาท ซึ่งเป็นงบประมาณงวดสุดท้ายของแหล่งทุน (เมนู 4) ซึ่งเป็นโครงการที่ไม่ต้องคืนทุน แต่ต้องคืนทุนให้สังคม

ก่อนได้รับงบประมาณสมาชิกรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักสร้างอาชีพ สร้างกิจกรรม สร้างความเข้มแข็งในชุมชน มีการประชุมสรุปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงปัญหาในชุมชน และค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหา หลังจากได้รับงบประมาณสนับสนุนจากแหล่งทุน เกิดปัญหาของแกนนำชุมชน เกิดความแตกแยกกันเองในองค์กร ทำให้งบประมาณที่ได้รับมาจากแหล่งทุนไม่ได้รับผลเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ได้รับเพียงแค่สี่สิบเปอร์เซ็นต์ของกิจกรรม

ดังนั้นสมาชิกขององค์กร ม.4 , ม.8 ,ม.6 ต.คลองชะอุ่น ที่ยังมีแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มอาชีพในเรื่องของการอนุรักษ์ภูมิปัญญา คือกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญา ถิ่นปะวันธรรมชาติ โดยมียุทธศาสตร์ช่วงแรก 3 หมู่บ้าน และมีคนในจังหวัดกระบี่ นครศรีธรรมราชที่เป็นญาติ เป็นเพื่อน ๆ ประมาณร้อยกว่าคนเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ได้ร่วมกันต่อสู้เรื่องสิทธิภูมิปัญญา สิทธิทำกิน และสิทธิของคนที่ย้ายอยู่ร่วมกับป่า และรวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ต่อมาปี 2545 ได้เกิดการทำลายป่าบนถ้ำอกเขาพลูเถื่อน ในบ้านสองแพรก อย่างรุนแรง และได้มีการประชุมร่วมกันจึงก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านสองแพรกขึ้น และรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์และได้มีการเปิดประชุมและเปลี่ยนเรียนรู้กันทุกเดือน

ลักษณะของกลุ่มคนในพื้นที่และพัฒนาการของกลุ่ม

ในตำบลคลองชะอุ่น ม.4 และหมู่ 8 สมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่จะอพยพมาจากต่างจังหวัด ส่วนคนในท้องถิ่นดั้งเดิมจะอยู่ในหมู่ 6 เพราะม.6 เป็นชุมชนเก่าแก่มากมีประวัติการก่อตั้งชุมชนมาหลายชั่วอายุคน ส่วนในหมู่ที่ 3 ต.พลูเถื่อนบ้านสองแพรกจะเป็นหมู่บ้านที่อยู่ปะปนกัน

หลายชุมชนที่อพยพมาอาศัยอยู่ ซึ่งอพยพเข้ามาหลังจากที่นายทุนได้สัมปทานป่าไม้ ซึ่งพื้นที่บ้านสองแพรกเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่ก่อกำเนิดสายน้ำหล่อเลี้ยงคนทั้งสองตำบล และบริเวณพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเทือกเขาพนม ซึ่งเป็นเทือกเขาที่กั้นเขตตำบลระหว่างตำบลพุดเถื่อนและตำบลคลองชะอุ่น ในอดีตประมาณ 30 - 40 ที่ผ่านมา เส้นทางคมนาคมสายสุราษฎร์ - พังงา (ต.คลองชะอุ่น) จะกันดารมาก การสัญจรไปมาไม่สะดวก โจรผู้ร้ายชุกชุม หลังจากเส้นทางจราจรดีขึ้น การพัฒนาระดับชีวิตของคนในชุมชนก็ดีขึ้นระดับหนึ่ง ทั้งทางด้านสาธารณสุข สาธารณูปโภคพื้นฐาน แต่ถึงอย่างไรก็ตามคนในชุมชนเองก็ยังขาดประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ประสบการณ์จากภายนอก กลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทย ได้ส่งสมาชิกออกไปเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายต่าง ๆ และกลับมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ของตัวเองและของเครือข่ายในชุมชน ภายหลังที่มีการดำเนินโครงการสิทธิชุมชนศึกษา ได้มีการเปิดเวทีเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสิทธิ สถานการณ์การถูกแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิทรัพย์สินทางปัญญา และการปกป้องสิทธิ ทำให้ชุมชนในพื้นที่เกิดการปกป้องสิทธิของตนเองและของชุมชน และเรียกร้องสิทธิคนในชุมชนให้มีฟังได้

การปฏิบัติการทางด้านสิทธิชุมชนในช่วงที่ผ่านมา

ในพื้นที่ม.3 ต.พุดเถื่อน บ้านสองแพรก กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านสองแพรก ชาวบ้านได้เริ่มรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรป่า ดิน น้ำ ได้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มนายทุนที่เข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ และชาวบ้านม.6,ม.8 คลองชะอุ่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตนิคมสหกรณ์เริ่มคัดค้านโรงงานอุตสาหกรรมที่เข้ามาทำลายสิ่งแวดล้อมและฐานทรัพยากรในชุมชนและเรียกร้องสิทธิทำกิน รวมถึงการกระจายการครอบครองที่ดินทำกินของรัฐ เข้าร่วมการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและบริษัทเอกชนที่เข้าทำประโยชน์ในชุมชนเอง ซึ่งในช่วงก่อนหน้านี้นางกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทย ได้เข้าร่วมการตรวจสอบการครอบครองและทำประโยชน์ที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมายของบริษัทต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จ.กระบี่ และจ.สุราษฎร์ธานี ร่วมกับเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน ทั้งนี้เพื่อผลักดันให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และเป็นการป้องกันการบุกรุกป่าจากการเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมด้วยเนื่องจากหากนำเอาพื้นที่เขาที่หมดสัญญาเช่าหรือพื้นที่ป่าที่นายทุนครอบครองและทำประโยชน์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย มาจัดสรรให้แก่เกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินทำกินไม่พอเพียงหรือผู้ที่ประสงค์จะเป็นเกษตรกรแต่มีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ ก็จะป้องกันมิให้บุคคลเหล่านั้นเข้าไปบุกรุกป่าเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

จากการตรวจสอบ ได้ข้อมูลจากสำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่ พบว่ามีผู้เช่าพื้นที่ป่า 14 ราย ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 9 แห่ง มีเนื้อที่ทั้งหมด 57,738 ไร่ 1 งาน 30 ตารางวา ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาแก้วและป่าควนยิงวัว, ป่าปลายคลองพระยา ตำบลคลองหิน อำเภออ่าว

ลึก ตำบลปลายพระยา อำเภอปลายพระยา ป่าช่องเลียด ป่าเขากลมและป่าช่องบางเหียง ตำบลโคกยางอำเภอเหนือคลอง ตำบลเพลา อำเภอคลองท่อม ตำบลพุดเตย ตำบลสินปุน อำเภอเขาพนม ป่าเขาขวาง ป่าโคกยางและป่าช่องบางเหียง ตำบลโคกยาง อำเภอเหนือคลอง ตำบลเพลา อำเภอคลองท่อม ป่าแหลมกรวดและป่าคลองบางฝั่ง ตำบลขนาน และตำบลปากไธ อำเภอเหนือคลอง ป่าด้านยางคู่ ป่าบางเหียง และป่าเขาขวางตำบลเขาหิน อ.พุดเตย อำเภอเขาพนม, ป่าห้วยทั้งและป่าหนองน้ำแดง (ร.10) ตำบลพุดเตย อำเภอเขาพนม ป่าสินปุน ร.12 ตำบลสินปุน อำเภอเขาพนม, ป่าเหนือคลองและป่าแหลมกรวด ตำบลคลองขนาน อำเภอเหนือคลอง

การใช้ประโยชน์พื้นที่แบ่งได้เป็นดังนี้

1.ขอใช้เพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน 11 ราย บริษัทเอกชน 8 ราย เอกชนรายย่อย 3 ราย รวมพื้นที่ทั้งหมด 54,658 ไร่ 1 งาน 30 ตารางวา

2.ขอใช้เพื่อปลูกยางพาราและมะม่วงหิมพานต์ จำนวน 3 ราย บริษัทเอกชน 1 ราย เอกชนรายย่อย 2 ราย รวมเนื้อที่ทั้งหมด 2,080 ไร่

ข้อมูลจากสำนักงานป่าไม้จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้เช่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 43 ราย ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 9 แห่ง ได้แก่ป่าสงวนแห่งชาติป่าบางเมาและป่าคลองเขียด, ป่าย่านยาว เขาวงและป่ากระชุม, ป่าบ้านหมากและป่าปากพัง, ป่าไธฮ่อนและป่าคลองโชน, ป่าทุ่งรังควนเลียด บกโก่ฟ้าและคลองกงช้าง, ป่าเขาพลู, ป่าท่าชนะ, ป่าชัยคราม - วัดประคู้แปลง 1 และ ป่าชัยคราม - วัดประคู้ แปลง 2 เป็นจำนวนพื้นที่ทั้งหมด 126,753 ไร่ 3 งาน 5 ตารางวา ซึ่งการขอเช่าพื้นที่ป่าแบ่งตามการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1.ขอใช้เพื่อการปลูกปาล์มน้ำมัน

เป็นบริษัทเอกชนเช่าพื้นที่ป่าปลูกปาล์มน้ำมัน 13 ราย เอกชนรายย่อยปลูกปาล์มน้ำมัน 7 ราย รวมพื้นที่ทั้งหมด 125,327 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา

2.ขอใช้เพื่อการปลูกยางพารา เป็นเอกชนรายย่อย 15 ราย รวมพื้นที่ทั้งหมด 1,018 ไร่ 3 งาน 34 ตารางวา

3.ขอใช้เพื่อการทำเหมืองแร่ เป็นบริษัทเอกชน 2 ราย เอกชนรายย่อย 1 ราย รวมพื้นที่ทั้งหมด 407 ไร่ 1 งาน 43 ตารางวา

ในปัจจุบันทางเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน กำลังตรวจสอบการครอบครองและทำประโยชน์ที่ดินของบริษัทเชียงแสนอุตสาหกรรมและการเกษตรจำกัด บริษัทจิตรวิษณุวนปาล์ม จำกัด รวมทั้งบริษัทต่าง ๆ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาแก้ว-ควนยิงวัว บริเวณ ม.5 ต.เขา

ใหญ่ อ.อ่าวลึก จ.กระบี่ และหมู่ที่ 5 ค.นาเหนือ อ.อ่าวลึก จ.กระบี่ ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าว เป็นไปตามคำสั่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ 123/2546 เรื่อง "แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ กรณีราษฎรชุมนุมเรียกร้องขอให้คืนทำกินจากรัฐบาล จ.สุราษฎร์ธานี" ลงวันที่ 22 เมษายน 2546 และคำสั่งจังหวัดกระบี่ที่ 846/2546 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไข ปัญหาการตรวจสอบแนวเขตที่ดิน ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2546 แต่ถึงอย่างไรก็ตามการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปอย่างยืดเยื้อเกือบ 2 เดือน (ตั้งแต่วันที่ 17 มิถุนายน 46 จนถึงปัจจุบัน เดือน สิงหาคม 46) เนื่องจากทางบริษัทดังกล่าวไม่นำเอาเอกสารยืนยันการครอบครองและทำ ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนที่ถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมายออกมายืนยันต่อคณะกรรมการทำงานกับชาว บ้านที่เข้าร่วมตรวจสอบจำนวนหลายร้อยคนในที่ดินทั้ง 2 แปลง และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ทางจังหวัดกระบี่ สำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นิคมสหกรณ์อ่าวลึก สหกรณ์จังหวัดกระบี่ ไม่ให้ความร่วมมือในการตรวจสอบ และไม่ ส่งมอบเอกสารข้อมูลหลักฐานการครอบครองและทำประโยชน์ที่ดินหรือสัญญาเช่าที่แท้จริงให้ กับคณะกรรมการฝ่ายเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน ทำให้เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนต้อง ปักหลักพิงพิงในแปลงตรวจสอบดังกล่าวทั้ง 2 แปลง เพื่อบรรลุผลการศึกษาตรวจสอบการครอบ ครองและทำประโยชน์ที่ดินทั้ง 2 แปลงของ 2 บริษัทดังกล่าวเป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรมตาม กฎหมายหรือไม่ หากการครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวไม่ถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมายก็ต้องเสนอรัฐบาลให้ดำเนินการประกาศยึดต่อไป

นอกจากนี้ในการดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทย ยังติดตาม และผลักดันในกรณีสิทธิภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมในพื้นที่ยังคงมีการทำนาภูมิปัญญา (เหล้าพื้นบ้าน) ไว้บริโภคเองในชุมชนและทำวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพ แปรรูปผลผลิตทาง การเกษตร โดยนำเอาผลไม้มากทำเหล้า และนำเอาน้ำสกัดชีวภาพที่เกิดจากกระบวนการผลิตน้ำ ภูมิปัญญามาใช้ในการเกษตรเพื่อลดการใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยชีวภาพ น้ำยาไล่แมลง ฯลฯ และใน ด้านนโยบาย ทางกลุ่มฯได้ดำเนินการเรียกร้องสิทธิภูมิปัญญา ร่วมกับเครือข่ายเหล้าพื้นบ้านทั่ว ประเทศ ซึ่งการเรียกร้องของกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาฯดำเนินการมาแล้วกว่า 3 ปี จนรัฐบาลให้ สิทธิเรื่องเหล้า 20 ดักรี่ และในปัจจุบันก็ให้มาจดทะเบียนเหล้าพื้นบ้าน มีอัตราภาษี ลิตรละ 19.50 บาท แต่ถึงอย่างไรก็ตามการออกกฎระเบียบดังกล่าวของรัฐบาล ทำให้กลุ่มผลิตเหล้าพื้นบ้าน ผู้เรื่องภาษีไม่ได้ เพราะต้นทุนการผลิตเหล้าชาวบ้านมากกว่าเหล้าโรงงาน และขายต่ำกว่าเหล้า โรงงาน และกฎระเบียบในการจดทะเบียนต้องมีทุนขั้นต่ำ 1.6 ล้านบาท หรือแม้กระทั่งการขอให้ รัฐวิจัยเหล้าที่ชาวบ้านส่งไปให้รัฐวิจัยก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเองประมาณ 6,000 บาทต่อครั้งชาว บ้านไม่สามารถขอจดทะเบียนได้ เพราะไม่มีทุน และหากมีทุนแล้วก็ผู้เรื่องภาษีไม่ได้ มีหลาย กลุ่มในเครือข่ายเหล้าภาคใต้ที่จดทะเบียนไปแล้วขาดทุน เป็นความไม่จริงใจของรัฐในการคืนเหล้า พื้นบ้าน เพราะเงื่อนไขดังกล่าวจะเป็นตัวจำกัดสิทธิชาวบ้านและทำให้กลุ่มชาวบ้านที่ผลิตเหล้า ต้องหมดไป ดังนั้นทางออกของการต่อสู้ของเครือข่ายเหล้าพื้นบ้าน มีแนวทางที่จะทำเหล้าพื้น

บ้านต่อไป แต่เป็นการทำเพื่อการวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องเหล่านี้ แล้วเสนอแนวทางเรื่องเหล่านี้ต่อ
รัฐบาล เพื่อพิสูจน์ความจริงใจของรัฐที่จะให้สิทธิเรื่องเหล่านี้ชาวบ้านอย่างจริงจังหรือไม่ และขณะ
เดียวกันก็สู้เรื่องคดี ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความว่ามาตรา 6 ตามพรบ.สุรา ขัดต่อรัฐธรรมนูญ
อย่างไร

รายงานความก้าวหน้า

โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคใต้ - กรณีป่าชุมชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

1 กุมภาพันธ์ 2546 – 15 กรกฎาคม 2546

พื้นที่เครือข่ายคลองไม้แดง ม.7 , ม.4 ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

สภาพพื้นที่และพัฒนาการของชุมชน

วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ม.7 บ้านเขาหลัก และม.4 บ้านพรุยายชี ตอนแรกชาวบ้านอพยพมาจากหลายจังหวัดใกล้เคียง เข้ามาร่วมทำไร่ ทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ เพราะเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านทุกคนที่เข้ามาอยู่ในสมัยก่อนต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการปลูกข้าว, ทำถนน, พัฒนาต่าง ๆ ทุกคนต่างร่วมมือร่วมใจกัน มีการลงแขกขอแรงกัน หากรู้ทุกคนจะไปร่วมหมดทุกซอย หัวข้าวที่ไหนแฉะกินข้าวได้ทุกบ้าน มีกฎระเบียบในการใช้ทรัพยากรที่เป็นสาธารณะร่วมกัน เคารพซึ่งกันและกัน มีอะไรแบ่งกันกิน แบ่งกันใช้ บนพื้นฐานแห่งความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมชนบทซึ่งต่างจากสังคมเมือง แต่ในเวลาหลังจากนี้มาไม่กี่ปีทุกคนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันในตอนแรก ๆ ค่อย ๆ เกิดความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ไม่ค่อยจะช่วยเหลือกันเหมือนแต่ก่อน ในส่วนหนึ่งอาจจะเพราะเศรษฐกิจที่รัดตัวขึ้น ทำให้ทุกคนต้องเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น การพูดจาที่เคยพูดแบบมีนวลมีสัมมาคารวะ ก็หยาบกระด้าง ขึ้นไม่ค่อยเกรงใจกันเท่าไร แต่ในราวปี 2540 เป็นต้นมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่างในชุมชน จากการที่ต่างคนต่างอยู่ ก็มีเหตุให้เกิดการรวมตัวกันของในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง สืบเนื่องมาจากปัญหาอุทยานทับที่ดินทำกิน มีการถล่มแก่งล้างจับกุมชาวบ้านจากเจ้าหน้าที่อุทยาน จึงเป็นเหตุที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันต่อต้านและเกิดความสามัคคีของคนในชุมชนขึ้นอีกครั้ง ได้มีการออกไปประท้วงเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน แต่ก็ไม่ได้มีการแก้ไขอย่างจริงจังจากรัฐ และชาวบ้านทุกคนที่เดือดร้อนก็ค่อย ๆ มีความหวังเมื่อเกิดรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ขึ้น และได้มีองค์กรเอกชนเข้ามาในพื้นที่ เพื่อให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องกฎหมายและการทวงสิทธิ์ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านทุกคนควรจะได้รับ และเมื่อมีโครงการสิทธิชุมชนศึกษาเกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านที่สนใจในเรื่องกฎหมายและการถูกละเมิดสิทธิ์ต่างก็ให้ความสนใจในโครงการนี้ เมื่อมีการเปิดเวทีให้ความรู้เรื่องกฎหมายทุกคนจึงให้ความสนใจมาก 1 ปีให้หลังทุกคนที่เคยเข้าร่วมเวทีสิทธิ์ต่าง ๆ ก็มีความรู้ในเรื่องของกฎหมายสามารถปกป้องตัวเองและคนใกล้เคียงไม่ให้ถูกเอาเปรียบจากคนอื่น แต่ในทางที่กลับกันทางภาครัฐก็ไม่ค่อยจะชอบใจกันสักเท่าไรในการเปิดเวทีให้ความรู้กับคนในชุมชน เพราะชาวบ้านก็รู้มาก จากที่ไม่เคยรู้ก็ได้รู้ จากที่รู้อยู่แล้วก็รู้เพิ่มขึ้นกลายเป็นว่าชาวบ้านหัวหมอ แต่ที่สำคัญเป็นการสอนให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ การรู้จักเอาตัวรอดในการดำรงชีวิต การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น การรู้จักให้ในสิ่งที่ควรให้ การรู้จักรับในสิ่งที่ควร

รับ กลายเป็นว่าในตอนนี้อำนาจมีใครเดือดร้อน ซึ่งสาเหตุมาจากการถูกค้นแก๊ง ทุกคนจะยื่นมือเข้าให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านเท่าที่สามารถช่วยได้

ในสมัยก่อนแม้จะมีการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นสว.สส.ผู้ใหญ่อบต.เมื่อทางผู้นำท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมาบอกให้ชาวบ้านเลือกใคร ชาวบ้านก็จะเชื่อเทอะแนนเสียงให้ โดยที่ไม่ได้มีการตรวจสอบประวัติ หรือพฤติกรรมของคนเหล่านี้แม้แต่น้อย ไม่เหมือนกับตอนนี ชาวบ้านในชุมชนตื่นตัวกันมากขึ้น จะไม่ยอมเชื่อใครง่าย ๆ อีกไม่ยอมทำตามใคร ถ้าหากตัวเองไม่เห็นชอบด้วย แล้ววันหนึ่งในปี 2536 ชาวบ้านในพื้นที่ม.7 ก็ต้องแปลกใจเมื่อมีการเอาป้ายแนวเขตอุทยานมาปัก มีการก่อสร้างสำนักงานอุทยาน โดยที่ทุกคนในชุมชนไม่ทราบข้อมูลที่ชัดเจนว่ามีการประกาศอุทยานทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน แต่ชาวบ้านไม่ค่อยจะสนใจ โดยลืมนึกไปว่าขณะนี้แหละเป็นชนวนเหตุให้ทุกคนในพื้นที่เกิดความเดือดร้อน โดยทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ได้มาชี้แจงอะไรทั้งหมดแล้วก็เริ่มจับกุมข่มเหงชาวบ้านที่เข้าไปถางป่าอย่าง กาแฟของตัวเอง มีการกั้นแก๊งชาวบ้านจากลูกจ้างชั่วคราวของกรมป่าไม้ เมื่อจับกุมชาวบ้านก็จะตั้งข้อหาที่เกินจากความเป็นจริง ชาวบ้านเข้าไปหาของป่า เช่น เม็ดเหียง สะตอ เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไปพบก็จะเอาเทหึ่งน้ำหนัก ไปจับกบ จับปลา ก็จะโดนจับ แม้กระทั่งจุดไฟเผาที่พักพิงของชาวบ้านที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนแต่เป็นความเจ็บช้ำของคนที่ถูกกระทำ แต่ไม่มีสิทธิตอบโต้หรือกล่าวพูด เพราะไม่รู้สิทธิที่ตัวเองควรจะได้รับหรือการถูกละเมิดสิทธิเป็นอย่างไร เมื่อถูกรังแกจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้หนักเข้าชาวบ้านก็ไ้รวมตัวกันออกไปประท้วงที่ศาลากลางนอนให้ถูกกักอยู่ถึง 6 วัน แม้แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นก็เลยยอมลงมาสนใจ ห้องน้ำห้องส้วมก็สั่งปิดไม่ให้ชาวบ้านใช้ ในที่สุดชาวบ้านก็ต้องกลับบ้าน เพราะทางภาครัฐหลอกว่าจะแก้ปัญหาให้ แม้รู้ว่าถูกหลอก แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะในตอนนั้นไม่มีแกนนำ และไม่มีองค์กรเอกชนเข้ามาให้ความรู้ทางด้านกฎหมาย

ในที่สุดเมื่อประมาณปี 2543 ได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อเป็นการรวมคน รวมความคิด รวมความสามัคคีให้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่มีนหาบไปนานหลายปี ได้มีการทำกิจกรรมโรงสีชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ โรงปุ๋ยชีวภาพ และกลุ่มภูมิปัญญา โดยชาวบ้านมีการลงหุ้นกันเอง และได้มีกลุ่มออมทรัพย์ทั้งหมด 5 กลุ่มบ้านในเขตม.7 แลได้มาเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายตลอดมาตั้งแต่ปี 2543 วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการช่วยเหลือปกป้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังถูกทำลายโดยนายทุนและเจ้าหน้าที่รัฐบางคน ทางกลุ่มออมทรัพย์และทางเครือข่ายจะมีการประชุมทุกเดือน เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ถึงสถานการณ์ภายในชุมชนและนอกชุมชนว่าอย่างไรก็ต้องว่าอย่างนั้น และนี่คืออำนาจอิทธิพลที่มีอยู่ในชุมชน จากการที่ทางกลุ่มหรือเครือข่ายได้ส่งตัวแทนออกไปร่วมประชุมกับภาครัฐหรือองค์กรเอกชนทำให้สมาชิกได้รับข่าวสารมากขึ้น และเมื่อเกิดโครงการสิทธิชุมชนศึกษาขึ้น มีการเปิดเวทีขึ้นจนจังหวัดอุประสงค์ที่มาก็ไปของโครงการและให้ความรู้กับชาวบ้านเรื่องสิทธิที่ถูกละเมิดและสิทธิตัวเองที่

ควรจะได้รับ ก็ทำให้ชาวบ้านกลัวที่จะออกมาพูดคุย เติงกับผู้นำท้องถิ่น ถ้าเกิดตนเห็นว่าไม่ถูกต้องและกลัวที่จะออกมาปกป้องตัวเองอย่างกรณีนายประยูร ข้าเกือ ที่ถูกกีดกันแกล้งจับกุม จากผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เรื่องแก้วถางป่า แต่นายประยูร ไม่ได้ถาง จนต้องถูกฟ้องร้องขึ้นโรงขึ้นศาลกัน

จากเหตุนี้ทำให้นายประยูร คนที่เคยเข้าร่วมเวทีสิทธิได้รู้จักปกป้องตัวเอง โดยได้ร้องเรียนไปที่สภากาชาดความ ศาสตราจารย์ธรรมณู เสาถึงเหตุการณ์ที่ตนถูกกีดกันแกล้งจับกุม ทางศาสตราจารย์ธรรมณูได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ ในที่สุดนายประยูรก็ได้หลุดพ้นจากคดี โดยที่ศาลยกฟ้องไม่ผิด และตัวอย่างที่ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปประท้วงที่ศาลากลางในปี พ.ศ. 2544 เพื่อให้ทางรัฐลงมาแก้ไขปัญหาคือดินทำกิน กันแนวเขตอุทยานออกจากที่ดินทำกินของชาวบ้าน ถ้าเป็นเมื่อก่อนชาวบ้านก็ไม่กล้าจะออกมาประท้วงเท่าไร เพราะทางผู้นำชุมชนบางคนเชื่อว่าถ้าออกไปประท้วงจะถูกจับ แต่กลับกันในตอนนี้อย่างทุกคนในชุมชนกล้าที่จะออกมาทวงสิทธิ์ของตัวเองตามขั้นตอนของกฎหมาย และทางภาครัฐในตอนนี้อยอมรับคนในชุมชนที่ออกไปประท้วงเรียกร้องสิทธิ์ของตัวเอง ไม่ได้ไปสร้างความวุ่นวายให้กับชาติบ้านเมืองเหมือนที่บางคนกล่าวหาหรือเข้าใจ ทางผู้ว่าราชการจังหวัดคนปัจจุบัน มล.ประทีป จุฑาโพน ก็ลงมารับรู้ปัญหาของชาวบ้านว่าเดือดร้อนเรื่องอะไร โดยท่านลงมาในพื้นที่ 7 ต.ปากหมาก เพื่อรับรู้ถึงปัญหาที่แท้จริง โดยการเชิญของเครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดง

จากการพูดคุยของคนในกลุ่มและเครือข่ายก็ได้มีการแบ่งงานกันทำ บางกลุ่มออกไปศึกษาเรียนรู้ การใช้ชีวิตของชุมชนในกลุ่มอื่น การถูกละเมิดสิทธิ์ของชุมชนในกลุ่มอื่น ๆ และวิธีการแก้ไขปัญหามาของคนในชุมชนนั้น ๆ เพื่อนำมาเป็นบทเรียนและเป็นแบบอย่างในการแก้ไขปัญหาคือ ถ้าหากมีเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นในชุมชนของตนเองบ้าง

ทางเครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดงก็ยังมีความคิดในการตั้งงบประมาณ ยังมีแนวความคิดในการตั้งงบประมาณเป็นเงินสวัสดิการไว้สำหรับช่วยเหลือสมาชิกและคนที่เดือดร้อนเท่าที่สามารถจะช่วยเหลือได้ เช่นเมื่อมีการตายของสมาชิกหรือเพื่อนบ้าน ทุกคนจะเข้าไปช่วยเหลือ ในเรื่องของการเงิน หรือเมื่อสมาชิกเดือดร้อนเรื่องการเงิน ก็จะมีการปรึกษารื้อกับคนในชุมชนว่าจะช่วยเหลือวิธีการไหนบ้าง ทำให้ทุกคนมีจิตสำนึกเกิดขึ้นเอง ความเอื้ออาทรต่อกันเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ผลดีของการรวมกลุ่มกันและการเปิดเวทีสิทธิ ก็ทำให้ทุกคนสนใจเข้ามาร่วมประชุมด้วยกันทุกครั้งที่เปิดประชุม ด้วยผลพวงแห่งการเรียนรู้เรื่องสิทธิทำให้ทุกคนได้มีความคิดที่จะดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้และป่าต้นน้ำ รวมทั้งการกันแนวเขตที่ทำกินออกจากเขตอุทยาน

นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ที่ตัวเองจะต้องมีส่วนร่วมกัยกับรัฐในการพัฒนาชุมชนของตัวเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปกครอง เช่น เมื่อก่อนผู้ใหญ่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอจะเป็นผู้กำหนดแบบแผนในการพัฒนาหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันหลังจากชาวบ้าน

ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้การเปิดเวทีและเปลี่ยนภายในชุมชนและไปร่วมเรียนรู้จากกลุ่มเครือข่ายในระดับพื้นที่และเครือข่ายในระดับจังหวัด ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจในการมีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทตัวเองและกำหนดแบบในการพัฒนาได้สามารถถ่วงดุลทางความคิดไม่ให้ถูกครอบงำทางความคิดจากผู้ที่มีอิทธิพล(นายทุน) นักการเมืองท้องถิ่นในการกำหนดแบบแผนการพัฒนาชุมชนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ทำให้ชาวบ้านมั่นใจในกระบวนการประชาธิปไตยในการแก้ไขปัญหาในระบบการรวมกลุ่ม เมื่อชาวบ้านได้เริ่มการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนในเวที แล้วยังมีการหมุนเวียนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิชุมชนจากแกนนำที่ไม่ร่วมกับเวทีเครือข่ายจากภายนอกให้กับชาวบ้านที่สนใจและเครือข่ายได้มีการประชุมกันทุกเดือนแต่ละกลุ่มจะมีการนำข้อมูลมาถ่ายทอดให้สมาชิกในกลุ่มและเครือข่ายได้รับรู้ข้อมูลต่าง ๆ จึงเป็นการพัฒนาความคิดอีกระดับหนึ่ง ที่ว่าได้พัฒนาไปแล้วระดับหนึ่ง เพราะว่าชาวบ้านได้ข้อคิดในกระบวนการเรียนรู้เรื่องปกปิดข้อมูลข่าวสารของรัฐในการพัฒนา ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ไม่ชัดเจน เขตสวนป่า ม.4 บ้านพรุยายชี่ที่ไม่ชัดเจน ชาวบ้านรู้จักทำหนังสือยื่นเรื่องขอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง แผนที่ประกอบแนวเขต จากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ตามพรบ.ข้อมูลข่าวสารเป็นต้น และรู้จักประสานกับเจ้าหน้าที่รัฐในการติดตามการแก้ไขปัญหาในพื้นที่มากขึ้น ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนอุทยานใต้ในระดับหนึ่ง ซึ่งถ้าเป็นเมื่อก่อนจากที่ชาวบ้านไม่มีกระบวนการเรียนรู้ชาวบ้านไม่กล้า เพราะเกรงกลัวต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่กลัว เพราะมั่นใจในข้อมูลที่ได้รับ มั่นใจในตัวเองในการเรียกร้องทวงสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน 2540 และประกอบกับกฎหมายต่าง ๆ เอื้อให้กับกระบวนการของชาวบ้านในปัจจุบันด้วย

ในเรื่องการกล้าใช้สิทธิของตัวเองของคนในชุมชน ม.7 อีกตัวอย่างหนึ่ง ในเดือนมิถุนายน 2546 ที่ผ่านมา ชาวบ้านจากกลุ่มบ้านซอยทวีสุขและเครือข่ายได้นัดประชุมชาวบ้านโดยการประสานกับอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านคลองไม้แดงและกรรมการศึกษาโรงเรียนคลองไม้แดง ได้ยื่นเรื่องคัดค้านการบุกเบิกถนนบริเวณโรงเรียนคลองไม้แดง โดยถนนลาดยางจะตัดผ่านกลางพื้นที่ของโรงเรียนและผ่านไม้ใหญ่ที่ไม่มีบ้านเรือนแม้แต่ฝ้าย ซึ่งตามแผนการสำรวจเดิมถนนผ่านกลุ่มบ้านทวีสุข แต่ต่อมาผู้ใหญ่บ้านร่วมกับแขวงการทางและผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นพยายามเบี่ยงถนนจากซอยทวีสุขไปให้ผ่านทางที่มีต้นไม้ใหญ่เพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ ชาวบ้านในซอยทวีสุขและเครือข่าย รวมทั้งนักเรียนและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านคลองไม้แดง แกนนำเครือข่ายซึ่งเป็นแกนนำธรรมชาติออกมายื่นหนังสือคัดค้านการเซอร์เวย์ในการบุกเบิกถนนของแขวงการทางศูนย์สร้างทางกรมทางหลวง

นี่เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านกล้าใช้สิทธิของตัวเองในการเรียกร้องทวงสิทธิจากเจ้าหน้าที่รัฐในการปฏิบัติราชการโดยมิชอบด้วยกฎหมายและกล้าที่จะยืนยันในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพราะการพัฒนาต่าง ๆ จะเกิดผลเสียจะตกอยู่กับชุมชนไม่ได้อยู่ที่บุคคลที่จะ

นำโครงการเข้ามาพัฒนา เพราะฉะนั้นชุมชนจะต้องตัดสินใจ และจะต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในการพัฒนาและรักษาทรัพยากรท้องถิ่น คือบทบาทหนึ่งที่ชาวบ้านกล้าใช้ในกระบวนการเรื่องสิทธิชุมชน และกล้านำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมั่นใจในความถูกต้องและชอบธรรม

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนดั้งเดิมของคนเข้ามาในพื้นที่ใหม่ ๆ ก็สร้างที่พักอิงถาวรชั่วคราว เพราะการขนส่งคมนาคมลำบากมาก ถนนเส้นทางจากตัวอำเภอมาถึงพื้นที่ ม.7 และหมู่ 4 เป็นเส้นทางกันดารห่างไกลจากตัวอำเภอถึง 48 กิโลเมตร ทำให้การสร้างที่อยู่อาศัยก่อนไม่ถาวร คนที่เป็นช่างหรือคนที่ทำเป็นก็มาช่วยกันทำที่อยู่อาศัยให้แก่กันโดยไม่ต้องจ้างค่าแรง ปัจจุบันเส้นทางคมนาคมสะดวก ถนนลาดยางเกือบตลอดเส้นทาง การเปลี่ยนแปลงในการสร้างที่อยู่อาศัยและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เริ่มเปลี่ยนแปลงจากเมื่อก่อนรถโดยสารประจำทางจากอำเภอมาถึงพื้นที่มีรถยนต์เพียงแค่ 2-3 คัน รถมอเตอร์ไซด์ไม่ถึง 10 คัน การสร้างที่อยู่อาศัยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิมเป็นบ้านที่มีรูปแบบแปลนเหมือนในเมือง การก่อสร้างจากเดิมช่วยกันทำ ช่วยกันสร้าง ปัจจุบันต้องจ้างแรงงาน คนในพื้นที่ดึงกลุ่มทุนจากภายนอกเข้ามาในชุมชนทรัพยากรโดยเฉพาะป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันรถยนต์เกือบ 40 คัน และรถมอเตอร์ไซด์มีเกือบทุกครอบครัว ส่วนที่ปลูกสร้างเริ่มได้รับผลผลิตประกอบกับเส้นทางคมนาคมในปัจจุบันสะดวกทำให้คนเริ่มเปลี่ยนแปลงทางความคิดเริ่มเห็นแก่ตัว แต่จากการที่ได้เรียนรู้เรื่องสิทธิชุมชน ทำให้คนในชุมชนบางส่วนเริ่มมีจิตสำนึกมากขึ้น เมื่อสมาชิกในกลุ่มหรือเครือข่ายและเพื่อนบ้านใกล้เคียงจะก่อสร้างบ้านก็จะมีการบอกกันให้ไปช่วยกันคนละไม้ละมือก่อสร้างบ้านโดยไม่ต้องมีการจ้างแต่อย่างใด

สภาพการศึกษา

ในพื้นที่บ้านเขาหลัก ม.7 ต.ปากหมาก ตอนที่ชาวบ้านอพยพมาอยู่ในครั้งแรกไม่มีโรงเรียน ชาวบ้านช่วยกันสร้างเพิงมุงด้วยจากตั้งเป็นโรงเรียน แล้วอาศัยคนที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ที่พอจะมีความรู้ ช่วยกันเป็นอาสาสมัครสอนเด็ก ๆ ต่อมามีการประสานงานกับหน่วยงานราชการขอครู ทชต. เข้ามาช่วยกันสอนและมีการบริจาคกระเบื้องมุงหลังคาให้กับโรงเรียนบ้านคลองไม้แดง โดยชาวบ้านบางคนให้เป็นยางแผ่นให้เป็นเมล็ดกาแฟ ให้เป็นเงิน หรือซื้อกระเบื้องมาให้แล้วแต่ครุฑา ซึ่งเด็กนักเรียนในสมัยก่อนมีประมาณ 30 คน ซึ่งเป็นสาขาของโรงเรียนบ้านพยุหยาชี ม.4 ต่อมาได้ยกฐานะเป็นโรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษา มีนักเรียนกว่า 300 คน มีตั้งแต่เด็กก่อนเรียนชั้น ม.6 แต่ในปี 2546 ก็ยกระดับเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ม.1 - ม.3 ปัจจุบันก็มีโรงเรียนผู้ใหญ่หรือคน ซึ่งทำการสอนที่โรงเรียนพยุหยาชี

และยังมีโรงเรียนทชต.บ้านยางโพรง ม.7 ต.ปากหมาก มีนักเรียนกว่า 200 คน มีเด็กก่อนวัยเรียนถึงชั้น ป.6 สภาพทางการศึกษาการที่ชาวบ้านได้ยกระดับทางการศึกษาแล้วส่วน

หนึ่งได้ร่วมแลกเปลี่ยนทำให้ชาวบ้านมีทักษะและวิธีคิดที่กว้างไกลกว่าเดิม มั่นใจในการพูดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากขึ้น มีมุมมองในการคิดและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชนมากขึ้น ตั้งเกิดจากการเข้าร่วมเป็นกรรมการศึกษา กรรมการหมู่บ้าน กรรมการประชาคมหมู่บ้าน และเริ่มกล้าที่จะตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่นการสร้างถนน คอนกรีต สร้างสะพาน ด้านการสาธารณสุข

พื้นที่ ม.7 บ้านเขาหลัก และพื้นที่ ม.4 บ้านพยุยาศิ เป็นพื้นที่ที่ยากลำบากมากในเรื่องสาธารณสุข มีอนามัยตำบล 1 แห่ง การบริการไม่ค่อยทั่วถึง เพราะเป็นพื้นที่ที่กว้างโดยเฉพาะ ม.7 บ้านเขาหลักหมู่บ้านเดียวมีประชากร 1,120 ครัวเรือน และบ้านพยุยาศิอีก 388 ครัวเรือน และโดยเฉพาะตำบลปากหมาก มี 7 หมู่บ้าน แต่พื้นที่การปกครองกว้างเท่ากับอำเภอไชยาทั้งอำเภอ การประกันสุขภาพชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้บัตร 30 บาท ตามนโยบายรัฐบาล อีกส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่บ้านเขาหลักเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยสมุนไพรและมีหมอพื้นบ้านหลายคน คนในชุมชนส่วนมากก็อาศัยสมุนไพรในการช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บหลายอย่าง จากการประชุมแลกเปลี่ยนในกลุ่มเครือข่ายสิ่งที่ต้องพัฒนาเร่งด่วนคือการสร้างศูนย์สาธารณสุขมูลฐานขึ้นในชุมชนได้มีการประสานกับเจ้าหน้าที่เพื่อทำการเปิดศูนย์ดังกล่าวเพราะสามารถรักษาชาวบ้านและสมาชิกได้อย่างทั่วถึงเป็นบริการเบื้องต้น

พื้นที่ที่จะดำเนินการนำร่องคือกลุ่มออมทรัพย์บ้านซอยทองและกลุ่มออมทรัพย์บ้านซอยเวียงชัย โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นสมาชิกเครือข่ายเป็นผู้รับผิดชอบและทำให้เกิดความรู้ในด้านสาธารณสุขเพิ่มเติมกับคนในชุมชนระดับหนึ่ง และจากการที่เครือข่ายเป็นผู้รับผิดชอบและทำให้เกิดความรู้ในด้านสาธารณสุขเพิ่มเติมกับคนในชุมชนระดับหนึ่ง และจากการที่เครือข่ายได้ตั้งงบประมาณไว้ส่วนหนึ่งในการหมุนเวียนการทำโรงยาง (โรงจักรกรีดยาง) ให้ห่างจากแหล่งน้ำไม่ไกลกว่า 40 เมตร พร้อมบ่อบำบัดน้ำเสีย และการทำสวนที่ถูกสุขลักษณะ (สวนซึม) ซึ่งเรื่องดังกล่าวฝ่ายเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลและอบต.สนับสนุนด้วย นี่คือการอย่างหนึ่งด้านสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิชุมชนในการประสานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ด้านประเพณีวัฒนธรรม

พื้นที่ ม.7 บ้านเขาหลักมีสำนักสงฆ์อยู่ 2 แห่ง และในหมู่ 4 บ้านพยุยาศิ มีสำนักสงฆ์ 1 แห่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม เช่น อาบน้ำคนแก่ หรือผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษาในวันเข้าพรรษาเดือน 10 มีการแห่จาด (ดับหมัน) ประเพณีลอยกระทง งานจุดบั้งไฟ ของชุมชนซอยอิสาน ที่บ้านเขาหลัก ซึ่งอพยพมาจากภาคอีสานส่วนใหญ่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่กำลังดำเนินการอยู่ก็มีในเรื่อง

สารเคมีให้คนในชุมชนมาใช้ปุ๋ยชีวภาพทำการเกษตรแบบผสมผสานในการรักษาดินและป่าต้นน้ำ และฟื้นฟูในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสานไม้ไผ่ การทำน้ำภูมิปัญญา เป็นต้น

และจากการเปิดเวทีให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ในโครงการสิทธิ ทำให้เห็นถึงความร่วมมือของคนในพื้นที่และเกิดการเปลี่ยนแปลงมิติทางวัฒนธรรมในเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีที่มีมาในอดีต ซึ่งในปัจจุบันได้ถูกสังคมสมัยใหม่ทำลาย ทำให้เยาวชน บุคคลไม่ค่อยเห็นและตระหนัก ถึงความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณและละเลยในเชิงปฏิบัติทำให้ชุมชนและสังคมเห็นแก่ตัว เยาวชนก้าวร้าวไม่ค่อยมีจิตใจที่เคารพในผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นบุพชนบุคคล ซึ่งในการจัดงานอาบน้ำคนแก่ขององค์กรเครือข่ายคลองไม้แดงในครั้งนี้ ทำให้เห็นถึงความร่วมมือของบุคคลต่าง ๆ เช่นเยาวชน สตรี และกลุ่มในเครือข่าย รวมทั้งคนในชุมชนที่มองเห็นถึงความสำคัญในการที่เป็นการส่งเสริมปลูกฝังจิตสำนึกให้มีขึ้นเพื่ออนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ และฟื้นฟูความคิดในเชิงสร้างสรรค์ให้กับสมาชิกและคนในชุมชนได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่นมีการเสนอของของคนในชุมชนและสมาชิกให้มีการจัดกิจกรรมอย่างนี้ทุก ๆ ปี โดยในปีนี้มีหนึ่งตระกูล มโนราห์ เป็นมโนราห์จากศูนย์วัฒนธรรมสุราษฎร์ธานีมารำและขับกลอนในเรื่องความสามัคคีของคนในชุมชน การแก้ปัญหาโดยชุมชนและเรื่องสิทธิชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดงานซึ่งเกิดขึ้นบ่อย ๆ ในหลายพื้นที่ที่เวลาจัดงานประเพณี เพราะทุกฝ่ายต่างช่วยกันดูแลรับผิดชอบความเรียบร้อยภายในงาน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่าบุคคลและสมาชิกในชุมชนได้ตระหนักถึงบทบาทสิทธิและหน้าที่ของตนเองซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชน โดยในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้มีผลต่อพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะทำให้ในส่วนราชการเห็นถึงความสำคัญและเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นในอำเภอ เพราะงานนี้มีครูอาจารย์จากศูนย์วัฒนธรรมสุราษฎร์ธานี และพระครูธรรมรังษีเจ้าคณะตำบลโมถ่าย (อาจารย์ดำ) วัดโมถ่าย อาจารย์สว่าง เจ้าอาวาสวัดวิโรจน์วนาราม พร้อมด้วยพระสงฆ์ 19 รูป มาร่วมด้วย และมีชาวบ้านจากเครือข่ายพันธมิตร สมาชิกกลุ่มเครือข่ายคลองไม้แดงเกือบพันคนมาร่วมกิจกรรม งานช่วงเช้าเป็นพิธีพระ เทียงรตนำผู้สูงอายุ เสร็จแล้วมีการแสดงมโนราห์จากศูนย์วัฒนธรรม สำหรับมโนราห์ทางเครือข่ายไม่ได้ติดต่อมาเอง แต่ท่านพระอาจารย์สว่าง วัดวิโรจน์วนาราม ท่านได้ประสานติดต่อมาเอง ซึ่งท่านได้ขึ้นมาช่วยกิจกรรมในพื้นที่บ่อย ๆ แม้แต่การเปิดเวทีสิทธิตัวท่านเองได้เห็นการทำกิจกรรมของเครือข่ายมาโดยตลอด

เสร็จจากการรำมโนราห์ ช่วงบ่ายมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนสถานการณ์ในพื้นที่เครือข่ายเกี่ยวกับการเมืองในปัจจุบันและบทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิชุมชนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และในตอนกลางคืนมีหนึ่งตระกูล เข้ารุ่งขึ้นของวันที่ 9 เมษายน 46 ประชุมสรุปการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและทั้งหมดนี้เป็นการเปิดภาพของการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ใกล้จะสูญหาย ปัจจัยสำคัญก็เพื่อให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกในการปกป้องหวงแหนสิ่ง

เหล่านี้ด้วยความรู้สึกจากใจจริง ๆ โดยไม่ได้ถูกบังคับให้รู้จักใช้บทบาทสิทธิหน้าที่ของตนเองแต่อย่างใด

รูปแบบการปกครอง

พื้นที่หมู่ที่ 7 ต.ปากหมาก มีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 4 คน อบต.2 คน เป็นผู้นำท้องถิ่นเกิดจากการเลือกจากชาวบ้านในชุมชน และผู้นำโดยธรรมชาติที่ไม่เป็นทางการ การมีเครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดง ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษา พื้นที่ป่าต้นน้ำและจัดขบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในเครือข่าย และผู้ที่สนใจเข้าไต่ถามบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจัดการดูแลรักษาป่าป้องกันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน ตัวอย่างที่เปรียบเทียบให้เห็น เช่นเมื่อก่อนเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงเข้ามาอยู่ที่สำนักงานในพื้นที่ 7 เพื่อมาตรวจและดูแลรักษาป่า แต่ปรากฏว่าป่าถูกทำลายมากกว่าเดิมและเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในพื้นที่ในเรื่องของเจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติ กีดกันแก่งจับกุม ต่อมาชาวบ้านได้ยึดปิดที่ทำการอุทยาน แล้วตั้งกรรมการเข้ามาบริหารเองในเรื่องการดูแลรักษาป่า และการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน ปรากฏว่าป่าได้ถูกรักษาไว้จำนวนมาก เช่นป่าต้นน้ำเขาสันยุง ป่าชุมชนบ้านซอຍทอง ที่สำคัญชาวบ้านในพื้นที่เน้นเรื่องการปลูกพืชผสมผสาน การปลูกพืชร่วมป่า เพื่อยืนยันให้คนทั่วไป (คนในเมือง) และทางภาครัฐได้รับรู้ว่าคุณสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ และมีสิทธิในการบริหารจัดการป่าร่วมกับรัฐได้ ซึ่งในขณะนี้ทางหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงได้เข้ามาประสานกับแกนนำเครือข่ายในการที่จะเข้ามาอยู่ในสำนักงานต่อเพื่อร่วมดูแลรักษาป่ากับชาวบ้าน แต่ชาวบ้านและแกนนำบอกว่าจะต้องทำแนวเขตให้ชัดเจนก่อน ตามที่ได้ตกลงกันไว้ จึงจะเข้ามาอยู่ในสำนักงานได้และดูแลรักษาป่าร่วมกับชาวบ้านต่อไป ซึ่งทางหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงบอกว่าจะรีบดำเนินการเรื่องแนวเขตให้แล้วเสร็จ เพราะอยากเห็นความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ร่วมมือกันและมีความเข้าใจอันดีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมดูแลรักษาป่าและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

ภาคผนวก 4

บันทึกการประชุมเครือข่ายองค์กรชุมชนคลองไม้แดง
วันที่ 1 เมษายน 2548 เวลา 13.30 น.- 16.00 น.
ณ .โรงพิมพ์กสิวิภาพ ม.7 ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

วาระการประชุม

- วาระที่ 1 การจัดงานประเพณีอนุรักษ์วัฒนธรรมคนแก่ของเครือข่ายในวันที่ 8 เมษายน 2548
- วาระที่ 2 การวางแผนและแบ่งงานกันรับผิดชอบ
- วาระที่ 3 การติดต่อประสานงาน มีมนต์พระ รับหนังสือ ขนเค้นท์ ถ้วยชามของใช้ใน งาน

วาระที่ 1

นายประวิง บุญทอง รองประธานเครือข่ายพูดถึงวัตถุประสงค์ในการจัดงานอาบน้ำคนแก่ ในวันที่ 8 เมษายน 2548 ก็เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและเพื่อการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในเครือข่ายเพื่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ซึ่งทุกกลุ่มจะต้องส่งรายชื่อของคนแก่ทุกกลุ่ม ๆ ละไม่น้อยกว่า 3 คน โดยคนแก่ไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกในเครือข่ายก็ได้ เพื่อสร้างภาพชาวบ้านในพื้นที่เห็นว่าทุกคนในเครือข่ายไม่ได้แบ่งแยกกันระหว่างกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ โดยทุกกลุ่มมีรายชื่อดังนี้

- 1.กลุ่มออมทรัพย์บ้านซอยทอง
 - นางเนาว์ เสียงเพราะ
 - นายสว่าง ชำยนคร
 - นายพริอย ทองปานดี
 - นายประคอง ศิริเดช
- 2.กลุ่มออมทรัพย์บ้านทวีสุข
 - นางพริอย สุตปราง
 - นายอำนาจ บรรจง
- 3.กลุ่มออมทรัพย์บ้านหน้าคลองไม้แดง
 - นายเพชร สมวงศ์
 - นายทอง เหมวิเศษ
- 4.กลุ่มออมทรัพย์บ้านชอบเวียงชัย
 - นายเจริญ บุญทอง

- นายพนม จาริศ

5.กลุ่มออมทรัพย์บ้านประเสริฐ

- นายประยูร ชำเกื้อ
- นายจ้าย หมัดซ้าย
- นางอนุ บุญมี

นายประวิง บุญทอง ที่ต้องการรายชื่อก่อนเพราะอยากทราบว่า เป็นผู้หญิงและผู้ชายกี่คน จะได้สะดวกในการจัดเตรียมเสื้อผ้าและของขีวญญูต้อง

วาระที่ 2 การแบ่งงานและหน้าที่รับผิดชอบ

- ขอยทอเป็นแม่งาน เพราะจัดที่โรงสีชุมชนบ้านขอยทอ
- ขอยเรียงซ้ายช่วยเหลือเรื่องมะพร้าวในการใช้ทำขนมและแกง (มะพร้าวหูดเสร็จ) สำหรับเลี้ยงแขกที่ไปมา เพราะทางเครือข่ายได้เชิญพันธมิตรจากหลายพื้นที่หลายอำเภอ และทุกกลุ่มจะต้องช่วยกันจำหน่ายบัตร 1200 ใบ ราคาใบละ 30 บาท หลังจากจัดงานเสร็จ หักค่าใช้จ่ายเสร็จเงินส่วนที่เหลือที่เราจะจัดเก็บไว้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายและค่าเดินทางของนิสิตาการที่ทางเครือข่ายจะเชิญมาให้ความรู้กับชาวบ้านและสมาชิกในเครือข่าย

วาระที่ 3

การติดต่อกับหนังสือและนิมนต์พระโดยให้นายอรุณ เทพราช สมาชิกบ้านขอยทอรับผิดชอบในเรื่องของการนิมนต์รับส่งพระชนด้วยขาม เดินที่โดยใช้รถดอดงาน จ่ายค่าน้ำมันให้โดยใช้บิลมาเบิจากทางเครือข่าย 1,500 บาท

นายประวิง ติดต่อนั่งตงสูงโสภณ ศิษย์เคล้าน้อย ค่าหนังสือสูง 7,000 บาท

วาระอื่น ๆ

รองประธานพูดคุยถึงเรื่องการจัดงานอาจจะขลุกขลักบ้าง เพราะทางเครือข่ายยังไม่เคยจัดงานใหญ่แบบนี้มาก่อน ในคราวก่อนเดือนมกราคมปี 46 เชิญผู้ว่าราชการจังหวัด มล.ประทีป จุฑาโธน ขึ้นมาที่เครือข่ายก็ยังไม่ได้จัดงานใหญ่เหมือนคราวนี้ ทุกคนอาจจะเหนื่อยหน่อยแต่เราต้องช่วยกัน ซึ่งจะเป็นบทเรียนและประสบการณ์ในการจัดงานปีต่อไป

เด็กนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านใหม่ อ.บ้านนา อ.บ้านนา
อ. บ้านนา

สรุปผลการประชุมเครือข่ายป่าชุมชนที่ลุ่มน้ำคลองพนม
วันที่ 28 เมษายน 2546 เวลา 12.00 น.-16.00 น.
ณ ศาลาประชุมบ้านสองแพรก ม.3 ต.พลูเถื่อน อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี

ผู้เข้าร่วมประชุม

- ชาวบ้านในพื้นที่ ต.พลูเถื่อน ต.คลองชะอุ่น อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี จำนวน 34 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม

- ตัวแทนชาวบ้านจากเครือข่ายปฏิรูปที่ดิน จ.กระบี่ จำนวน 9 คน
- นายภานุ แพบเพชรทอง เจ้าหน้าที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ สฎ.3 (บ้านตาขุน) 1 คน
- นายพิทักษ์ สุพรรณพงศ์ ปลัดอำเภอยาเอน
- นายวิชาญ เพชรรัตน์ เครือข่ายองค์กรประชาชนสุราษฎร์ธานี

ประเด็นการประชุม

- การจัดการเขตป่าบ้านสองแพรก ม.3 ต.พลูเถื่อน อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี

รายละเอียดการประชุม

นายสมควร ศรีอินทร์วารี ประธานกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านสองแพรกได้กล่าวชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการประชุมในครั้งนี้ เป็นไปเพื่อหาแนวทางในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำบ้านสองแพรก

นายวิชาญ เพชรรัตน์ เครือข่ายองค์กรประชาชน กล่าวว่า ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากประกาศจังหวัดที่ให้ไล่รื้อถอน ทำลายทรัพย์สินของราษฎรในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติพลูเถื่อน ในเขตบ้านสองแพรก จนชาวบ้านได้รวมตัวกันและเจรจากับทางรัฐบาล จนได้ข้อยุติเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2545 ซึ่งข้อตกลงก็เป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย โดยรัฐได้ระงับการใช้ประกาศจังหวัดดังกล่าวในพื้นที่บ้านสองแพรกและจะดำเนินการพิสูจน์สิทธิให้กับชาวบ้าน และในขณะเดียวกันชาวบ้านก็บอกว่าจะไม่มีการบุกรุกป่า แต่ในขณะทางชุมชนได้สำรวจพบที่มีการบุกรุกป่า ซึ่งเป็นการกระทำของคนนอกมิใช่ชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้เกิดความเสียหายกับชาวบ้านในพื้นที่ว่าเป็นผู้บุกรุกป่า อยากจะให้มีการแก้ไขปัญหานี้ ชาวบ้านในพื้นที่แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ กลุ่มหนึ่งต้องการอนุรักษ์ป่า แต่สามารถจะทำอะไรได้ อีกกลุ่มหนึ่งว่างเฉย ทำให้มีผู้ฉวยโอกาสเป็นนายหน้าค้าที่ดินให้คนข้างนอกเข้ามาบุกรุก ทำให้ชาวบ้านที่ต้องการดูแลรักษา

ป่าเกิดความท้อแท้ เจ้าหน้าที่ที่ขึ้นมาก็ยังมาไม่ถึงพื้นที่บุกรุกจริง ๆ และต้องการให้มีข้อสรุปเกี่ยวกับพื้นที่ป่าบ้านสองแพรก และเพื่อป้องกันความเดือดร้อนของชาวบ้านที่เกิดจากกรณีปัญหาของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ซ้อนทับที่ดินทำกินของชุมชน ซึ่งรายชื่อเดิมที่ทางป่าไม้ได้สำรวจมี 57 ราย และมีการสำรวจใหม่มีเพิ่มไม่เกิน 20 ราย นอกจากนี้ยังทราบว่ามีพื้นที่ป่าที่ถูกแผ้วถางประมาณ 15 แปลง มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ สภาพพื้นที่ที่ถูกถางส่วนใหญ่มีสภาพเป็นป่าไผ่ บางส่วนก็เป็นป่าแก้ง ชาวบ้านมีข้อตกลงที่จะไม่บุกรุกทำลายป่า กรณีเช่นนี้จะทำอย่างไร

ข้อเสนอของที่ประชุมในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกแผ้วถางป่า

- ยึดที่ดินนายทุนที่บุกรุกแผ้วถางป่า แล้วให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาและฟื้นฟูป่า โดยไม่ให้สิทธิกับบุคคลหนึ่งบุคคลใด แต่เป็นสิทธิของชุมชน

ชาวบ้านในที่ประชุมได้สอบถามทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ว่าในกรณีนี้จะทำได้ไหม ? นายภานุ แพรเพชรทอง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สำนักงานป่าไม้จังหวัดสุราษฎร์ธานี กล่าวว่า หากชาวบ้านเห็นสมควรว่าทำได้ และมีการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามมติของคณะกรรมการชุมชนในที่ประชุมหมู่บ้าน ก็แจ้งให้หัวหน้าหน่วยป้องกันป่า ดง.3 ซึ่งดูแลพื้นที่นี้ให้รับทราบ

มีการณตัวอย่างที่ได้หยิบยกขึ้นมาในที่ประชุม กรณีนายเวียง เกตุแก้ว พร้อมแกนนำชุมชนเข้าไปปลูกป่าในแปลงของนายทุนโดยไม่คิดจะเป็นเจ้าของที่ดิน แต่ต้องการให้ป่าได้ฟื้นสภาพ และจากการตรวจสอบของชุมชนพบว่าในก่อนหน้านี้มีการถางป่าไผ่ 3 ราย มี 1 รายได้ถางป่าไผ่และจุดไฟเผาทำให้ไฟลุกลามเข้าไปในป่าแก้ง ทำให้ไฟไฟลุกไหม้ใหญ่เป็นที่น่าเสียดายยิ่ง ทางชุมชนอยากจะให้ยึดที่ดินแปลงที่ถูกถางทั้งหมดเป็นป่าชุมชน

ปลัดอำเภอพนม อยากรจะให้พี่น้องร่วมมือในการสืบเสาะเรื่องป่าไม้ในครั้งนี้อย่าให้เหมือนที่ผ่านมาที่มีการยุติมาตลอด เพราะไม่มีพยานหลักฐาน

นายวิชาญ เพชรรัตน์ ทางชุมชนได้ประกาศรักษาป่าแล้ว ถ้าเป็นไปได้ขอให้เป็นการณตัวอย่าง

นายสมชาย สังข์ทอง ชาวบ้านจะรับไหมในการแก้ไขปัญหานี้ในสภาพนี้ หรือจะแก้ไขปัญหาดามมติ 30 มิ.ย. 41

นายภานุ แพรเพชรทอง สำนักงานป่าไม้จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปว่าที่สำรวจรายชื่อการถือครองที่ดินในบ้านสองแพรกมีอยู่แล้วมี 57 ราย แต่ที่มีอยู่จริงในปัจจุบันมี 129 ราย จะให้เจ้าหน้าที่เข้ามาสำรวจต่อ โดยใช้มติ 3 เมษายน 2546 และให้ตัวแทนชาวบ้านและทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ร่วมกันแก้ไขปัญหานี้

นายสมชาย สังข์ทอง ขอชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่า หลังมติ 30 มิถุนายน 2541 ให้นำสำรวจพื้นที่ที่อยู่ในเขตป่าว่ามีอยู่กี่ราย ในส่วนของ ม.6 และ ม.8 มีหลายรายที่ไม่ยอมสำรวจ เพราะถ้าสำรวจจะไม่สามารถบุกรุกป่าได้แล้ว และผู้ที่ไม่ยอมสำรวจ เพื่อหวังที่จะที่จะบุกรุก

รุกพื้นที่ป่าต่อกียังคงมีอยู่ เหตุที่เครือข่ายป่าเข้ามาเกี่ยวข้องกับทั้ง ๆ ที่ไม่มีผลประโยชน์ใด ๆ เนื่องจากในปี 45 นายอำเภอเจริญ มาเห็นสภาพป่าแล้วทำเรื่องไปยังจังหวัดให้ชาวบ้านออกนอกพื้นที่ภายใน 30 วัน และพี่น้องสองแพรกได้เชื่อมกับเครือข่ายป่า และทางเครือข่ายได้จัดประชุมเรื่องนี้ขึ้นมา และเห็นว่าผู้ที่อยู่ในพื้นที่ป่ามีอยู่ทั่วไป และเห็นว่าพี่น้องไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงไปเรียกร้องกันที่หน้าที่ว่าการอำเภอพนมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร มีการให้คำสัญญาว่าจะไม่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มเติม เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้หน่วยงานรัฐคิดว่าชาวบ้านไม่ทำตามข้อตกลง และทางเครือข่ายป่าได้เรียกร้องให้มีการกันแนวเขตที่ดินทำกินออกจากเขตป่าให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการทำลายป่า แต่ก็ไม่มีความคืบหน้าในอำเภอพนม เลยทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ในส่วนของกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบ้านสองแพรกได้มีการกันแนวเขตแล้วว่าให้ทำเฉพาะที่ดินทำกินที่มีอยู่เดิม

ปลัดอำเภอพนม ทางเจ้าหน้าที่พร้อมที่จะจัดเก็บข้อมูลทุกแปลง ถ้าพื้นที่ใดที่ถูกบุกรุก โดยต่อกับแปลงที่ดินของใครก็จะดำเนินการคดีตามกฎหมายทันที โดยผู้ที่มีเขตติดต่อกับผู้บุกรุกจะถูกดำเนินคดีแทน (บริเวณป่าที่ถูกบุกรุกติดกับหัวไร่ปลายนาของใครก็จะดำเนินคดีกับผู้เป็นเจ้าของหัวไร่ปลายนา)

กรณีของนางพูน ขวัญแก้ว มีที่ดิน 80 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำยังไม่มีการทำลาย ได้มีการทำสัญญาซื้อขาย จำนวน 85,000 บาท และนางพูนจะไม่ทำการแผ้วถาง แต่ทางที่ประชุมเห็นว่าควรที่จะยึดที่ดินนายพูนที่ปลูกปาล์มน้ำมันไว้แล้วมาขดเชยให้นางพูน 10 ไร่ แล้ว 80 ไร่ นั้นจะทำการปลูกป่าโดยไม่ให้ใครเป็นเจ้าของ

ปลัดอำเภอพนม ที่มีการจับกุมครั้งก่อนไม่สามารถที่จะให้ผู้ต้องหา แต่พอที่จะได้ทราบรายชื่อแล้ว และในส่วนของกำนันตรงจุดนั้นก็ขอความร่วมมือในเรื่องข้อมูลจากลูกน้องด้วย และในส่วน 100 ไร่ที่จะปลูกเป็นป่าชุมชนในส่วนเจ้าหน้าที่ยังไม่ทราบข้อมูล และวันนี้ได้ทราบเรื่องแล้ว และขอให้ทางพี่น้องได้แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทราบด้วย แจ้งมาที่

นายอำเภอพนม 01- 4976981 ที่ทำการอำเภอ ห้องนายอำเภอ 077 - 399026

ปลัดอำเภอพนม 06 - 2796530 077 - 399195

คุณภิรมณ์ หน่วยสฎ.3 09 - 4735081 คุณภาณุ 01-8924853

นายอ่อง กรณีที่ถูกผู้อื่นบุกรุกพื้นที่ป่าของตนเองจะทำอย่างไร?

มติที่ประชุม

ให้ยุติการบุกรุกพื้นที่แล้วทำการยึดพื้นที่คืน

นายสมชาย สังข์ทอง ได้กล่าวถึงเรื่องการจัดฝึกอบรม (ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า) ประสานงานโดยผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยได้รับสนับสนุนจากกรมอุทยานแห่งชาติ ซึ่งสถานที่ฝึก คือ ร.ร บ้านอรุโณทัย เป็นเวลา 4 วัน 4 คืน จำนวน 100 คน

นายภานุ แพรเพชรทอง เสริมเรื่องโครงการรสบป.ว่าโครงการนี้เป็นโครงการพระราชดำริ มีการอบรมโดยกองทัพบกที่ 4 และใน 1 ปี จะมีการประเมินคัดเลือกผู้ที่ได้ไปรับชมพระราชทานที่ จ.นราธิวาส ส่วนในเรื่องป่าชุมชนจะดำเนินการจัดทำป้ายติดให้ที่แปลงที่ถูกทำลายทุกแปลง และจะจัดการเรื่องพันธุ์ไม้ให้กับชาวบ้าน เช่น พันธุ์ไม้พื้นเมืองต่าง ๆ

สรุปผลการประชุม

- เนื้อที่ถางเพิ่มทั้งหมดไม่ว่าจะแจ้งในที่ประชุมหรือไม่แจ้งในที่ประชุมเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายสามารถดำเนินการได้ แต่ทางมติที่ประชุมได้ตกลงกันว่าจะยึดเป็นป่าชุมชนโดยไม่มีใครเป็นเจ้าของ
- พื้นที่ใดที่ถูกทำลาย พื้นที่ที่ที่อยู่ติดกันจะต้องถูกดำเนินการดี ถ้าไม่มีใครแจ้งว่าใครเป็นผู้บุกรุกทำลาย
- ให้ทางตัวแทนชาวบ้านรีบแจ้งเจ้าหน้าที่ก่อนที่ป่าจะถูกทำลาย เมื่อมีข่าวใด ๆ ที่เป็นการทำลายป่า
- สำหรับผู้ยึดถือครอบครองนอกเหนือจาก 57 รายที่ไม่ได้สำรวจ ให้ทางหน่วยงานรัฐเข้ามาสำรวจเพิ่มเติมระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ แนวทางการสำรวจให้ยึดมติ 3 เมษายน 2544 และ 30 มิถุนายน 2541
- กรณีป่าชุมชน ถ้าผู้ใดจะทำการเพาะปลูกใด ๆ และใช้ผลประโยชน์ในที่ดินให้ทำการชี้แจงกันในที่ประชุมให้คณะกรรมการป่าชุมชนรับทราบ และให้คณะกรรมการป่าชุมชนทำหนังสือแจ้งต่อทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วาระที่ 3 รองประธานเครือข่ายชี้แจงถึงการได้เข้าร่วมประชุมกับโครงการดับบ้าน ดับเมือง (ส.ส.ส.เสริมสร้างสุขภาพให้มีสุข) ซึ่งคนที่รับผิดชอบโครงการนี้คือ นายเอกราช ชัยคำรณฤทธิ์ จะเป็นคนขึ้นมาเบาะข้อมูลทั้งหมด ซึ่งงบประมาณอนุมัติไปแล้ว เป็นงานที่มาเสริมสร้างสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนที่มีปัญหาท้องถิ่น

นายสมชาย กล่าวถึง ความคืบหน้าของการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ทางรัฐบาลได้มีคำสั่งให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานและทางผู้ว่าราชการจังหวัดได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2548 และคำสั่งดังกล่าวได้ให้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดินตามข้อเรียกร้องของเครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้สมัยชาคนจนต่อไป

วาระอื่น ๆ ความสำเร็จในการจัดงานอาบน้ำผู้สูงอายุ ทางเครือข่ายองค์กรชุมชนได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2548 เป็นงานที่เหนื่อยแต่มีความภาคภูมิใจ ทำให้เห็นถึงความร่วมมือของคนในพื้นที่และเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางมิติของวัฒนธรรมในเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีที่มีมาแต่ในอดีต ซึ่งปัจจุบันได้ถูกสังคมสมัยใหม่ทำให้เยาวชนและบุคคลไม่ค่อยเห็นและตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ และละเลยในเชิงปฏิบัติทำให้ชุมชนและสังคมเกิดความเห็นแก่ตัว เยาวชนไม่ให้ความเคารพคนแก่ การจัดงานครั้งนี้ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่าง เยาวชน สตรี กลุ่มคนต่าง ๆ ในเครือข่าย และมีการนำเอามโนราห์ หนังตะลุง จากศูนย์วัฒนธรรมสุราษฎร์ธานี มาขับกลอน เพื่อให้คนในชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญของคนในชุมชน และเป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนได้อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ และฟื้นฟูความคิดสร้างสรรค์ และให้คนในชุมชนได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ นอกจากนี้ยังส่งผลให้ทางราชการได้เห็นถึงความสำคัญในพื้นที่และเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นในอำเภอที่จะจัดงานแบบนี้ และยังเกิดความร่วมมือระหว่างเครือข่ายพระสงฆ์กับองค์กรชุมชนคลองไม้แดง ในการจัดงานฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมในครั้งนี้ มีท่านพวเกษมธรรมรังสี (หลวงพ่อคำ) จากวัดสุทธาวาส ต.โมถ่าย อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี (เจ้าคณะตำบลโมถ่าย) อาจารย์สว่าง เจ้าอาวาสวัดวิจิตรไธสงวนาราม พร้อมด้วยพระสงฆ์ 19 รูป มาร่วมงาน และหลังจากเสร็จงานทางพิธีสงฆ์ไปแล้ว ทางเครือข่ายก็ยังได้มีเวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์ในพื้นที่เครือข่าย สถานการณ์การเมืองในปัจจุบัน และบทบาทขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาเรื่องถูกละเมิดสิทธิชุมชนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

รายงานการประชุมคณะทำงานโครงการสิทธิชุมชนศึกษา จ.สุราษฎร์ธานี
วันที่ 4 มิถุนายน 2546 เวลา 10.30 น.-15.30 น.
ณ สำนักงานโครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต

ผู้เข้าประชุม

1.นายสมเกียรติ ประชุมรัตน์	ผู้ประสานงานพื้นที่ จ.สุราษฎร์ธานี
2.นายประวิง บุญทอง	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
3.นายสมชาย สังข์ทอง	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
4.นางสมพิศ นามันคง	อาสาสมัครวิจัย
5.นางศรีสุดา จันทโชติ	อาสาสมัครวิจัย

ประเด็นการพูดคุย

- การทำความเข้าใจต่อแผนงานกิจกรรมทั้งหมดของ โครงการสิทธิชุมชน จ.สุราษฎร์ธานี ร่วมกัน

สรุปผลการประชุม

1.การเห็นสัญญาโครงการสิทธิชุมชนศึกษา จ.สุราษฎร์ธานี จะมีขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2546 แผนงานเดิมที่จัดวางไว้ จึงต้องปรับเลื่อนระยะเวลาให้สอดคล้องกับระยะเวลาที่เห็นสัญญา การเริ่มต้นดำเนินโครงการจึงต้องเริ่มต้นในเดือนกรกฎาคม 2546 และสิ้นสุดในเดือนธันวาคม 2548

2.กิจกรรมที่ดำเนินการในช่วง 2 ปีครึ่ง มีดังนี้

- ประชุมหมู่บ้าน
- ประชุมโซนพื้นที่เครือข่าย
- ติดตามสถานการณ์การละเมิดสิทธิในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดใกล้เคียง
- ติดตามและศึกษานโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องส่งผลกระทบต่อชุมชน ในประเด็น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ,การแก้ไขปัญหาป่าไม้-ที่ดินทำกิน,การปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน,การแก้ไขปัญหาคีชีพระษฐภิกษาของรัฐ,สิทธิภูมิปัญญา(เหล้าพื้นบ้าน),สิทธิเด็ก สตรี และเยาวชน

- วารสารรายสามเดือน รวมปีละ 4 ฉบับ ฉบับละ 100 เล่ม
- เวทีประมวลสรุปผลงานวิจัย ปีละ 1 ครั้ง โดยให้ทีมวิจัยได้นำเสนอผลงานวิจัยแก่

ชุมชน องค์การพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นได้รับทราบ และ

ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประมวลสรุปข้อคิดเห็นในเวทีมาจัดทำ เอกสาร

รายงานผลการวิจัยในแต่ละปี

3.เอกสารรายงานที่ต้องจัดทำ

- รายงานประชุมหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ฉบับ/เดือน รวม 6 หมู่บ้าน 6 ฉบับต่อเดือน
- รายงานประชุมโซนพื้นที่เครือข่าย 3 เดือนต่อ 1 ฉบับ พื้นที่แก่งกรุง 1 ฉบับพื้นที่

ลุ่มน้ำคลองพนม 1 ฉบับ

- เอกสารรายงานความก้าวหน้าในงานวิจัยทุก 3 เดือน
- รายงานการเงินทุก 3 เดือน
- รายงานประมวลสรุปความก้าวหน้าในงานวิจัยปีละ 1 เล่ม

4.ปฏิทินกิจกรรมของพื้นที่

- กิจกรรมการประชุมโซนพื้นที่เครือข่ายให้แต่ละพื้นที่ได้กำหนดวันเอง แต่อยู่ในช่วงเดือนดังนี้

ปี 2546 เดือนสิงหาคม,ตุลาคม

ปี 2547 เดือนกุมภาพันธ์ ,พฤษภาคม,สิงหาคม,ตุลาคม

ปี 2548 เดือนกุมภาพันธ์ ,พฤษภาคม,สิงหาคม,ตุลาคม

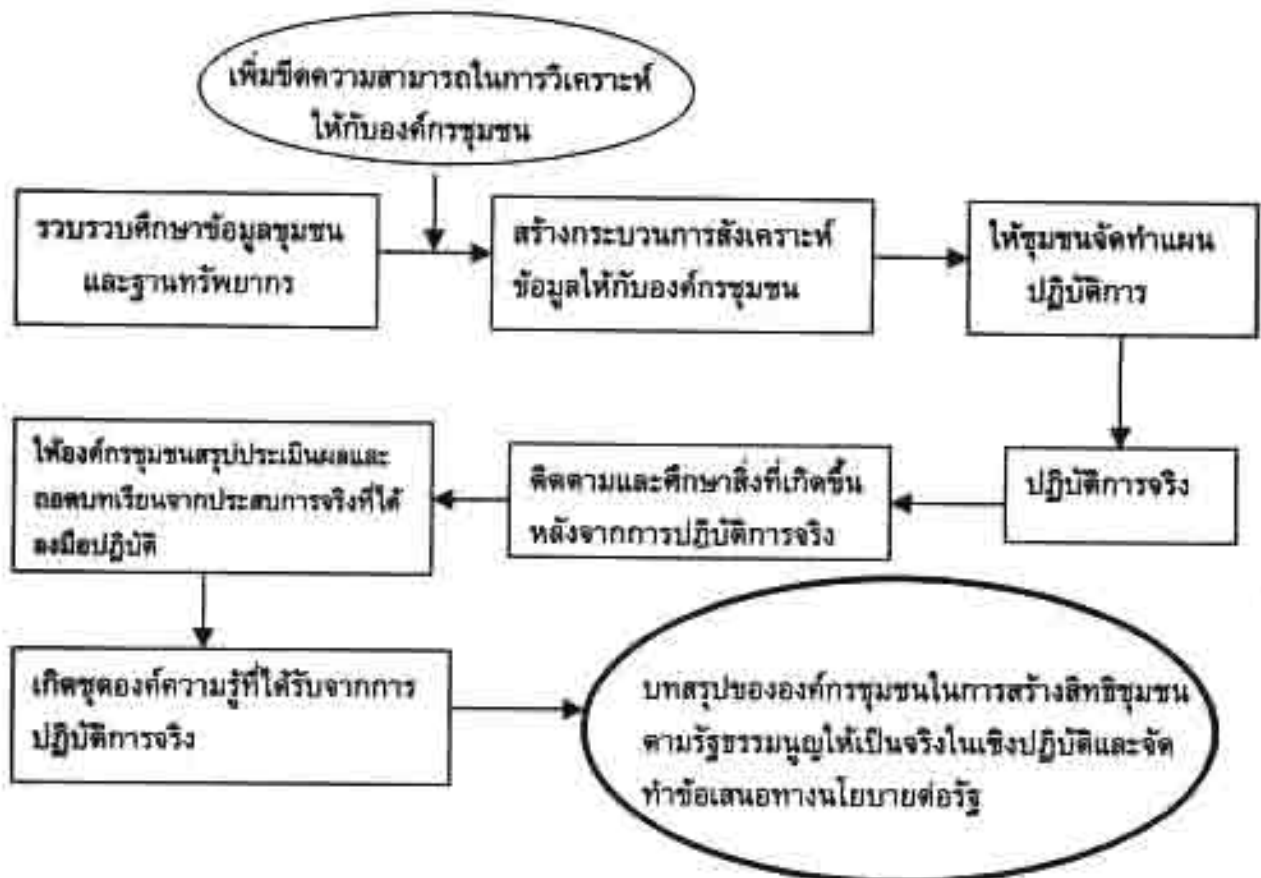
- กิจกรรมเวทีประมวลสรุปผลงานวิจัย

ปี 2546 เดือนพฤศจิกายน

ปี 2547 เดือนพฤศจิกายน

ปี 2548 เดือนพฤศจิกายน

5.กระบวนการศึกษาวิจัย

6.กรอบข้อมูลในช่วง 6 เดือนที่ 2

- เก็บข้อมูลและศึกษาภาพรวมของพื้นที่ลุ่มน้ำคลองไม้แดงและลุ่มน้ำคลองพนม เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์เชื่อมโยงระบบภูมิทัศน์ และผลกระทบทั้งสิ่งแวดล้อม วิถีวัฒนธรรม สังคม และการเมืองร่วมกันของเครือข่ายองค์กรชุมชนในแต่ละโซนพื้นที่

7.ตัวชี้วัดของการดำเนินงานในพื้นที่

- ระบบคิดของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เปรียบเทียบในช่วงเวลา ก่อนการดำเนินโครงการ ช่วงการดำเนินโครงการและหลังจากสิ้นสุดการดำเนินการ และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมอย่างไร ประเมินผลเป็นระยะ ๆ จนถึงสิ้นสุดโครงการ

- เกิดรูปธรรมในพื้นที่ที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติการจริง
- มีข้อมูลที่เก็บรวบรวมในพื้นที่ ข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีข้อมูลงานวิจัยที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ของคนในชุมชน
- มีแนวทางการพัฒนาสิทธิที่ปฏิบัติการจริงทางสังคมได้ และสามารถนำมา

แนวทางผลักดันทางนโยบายได้

- มีการเกี่ยวร้อยคนกลุ่มคนให้มากขึ้น ทั้งในระดับพื้นที่และเครือข่าย เพื่อร่วมกันรณรงค์ผลักดันให้สิทธิชุมชนเป็นจริงในเชิงปฏิบัติ

8.การบริหารจัดการโครงการ

- ให้ผู้ประสานงานโครงการฯ ดำเนินการจัดหาฝ่ายการเงิน และฝ่ายบัญชีกลางของโครงการ
- การดำเนินงานในพื้นที่ทางผู้ช่วยผู้ประสานงานจะจัดทีมอาสาสมัครศึกษาวิจัยอาสาสมัครด้านการเงิน มาช่วยดำเนินงานในพื้นที่

9.การติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการ

มีด้วยกัน 2 ส่วน ส่วนแรกการติดตามโครงการของมูลนิธิและของภาค ซึ่งทางส่วนกลางจะเป็นผู้วางกระบวนการ และอีกส่วนหนึ่งหนึ่งเป็นการติดตามและประเมินผลในของพื้นที่เอง โดยใช้กลไกการประชุมคณะกรรมการพร้อมคณะทำงานโครงการ 2 เดือนครั้ง และเวทีประมวลสรุปประเมินผลงานวิจัย ปีละ 1 ครั้ง เป็นกลไกในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการ

สรุปการประชุมสิทธิชุมชน
เครือข่ายอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคใต้ - กรณีป่าชุมชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
วันที่ 30 มิถุนายน 2546 เวลา 09.00 น. - 18.00 น.
ณ ที่ทำการกลุ่มเขาพนมแบกภูมิปัญญาท้องถิ่น ต.เขาพนมแบก อ.ท่าชนะ
จ.สุราษฎร์ธานี

ผู้เข้าประชุม

คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 45 คน

วาระการประชุม

1. รายงานสถานการณ์ของแต่ละกลุ่ม
2. กำหนดแนวทางการศึกษาวิจัยน้ำภูมิปัญญา

สรุปผลการประชุม

นายสอ ตูตนาท ประธานเครือข่ายอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมภาคใต้ กล่าวเปิดประชุม ว่า เหล่าพื้นบ้าน หรือน้ำภูมิปัญญา เป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมปुरुष ไม่รู้ก็ร้อย ก็พันปี แต่มีนิทานเล่าขานกันต่อมา ว่า “นายพรานได้ไปหาของป่าและเกิดอยากน้ำ แต่ไม่สามารถหาน้ำกินได้ ได้ไปพบโพรงไม้มีน้ำขังใต้ต้นไม้ใหญ่ แต่มีผลหมากรากไม้ป่าหมักหมมปะปนอยู่ในโพรงไม้นั้นด้วย เพราะนกคาบผลไม้ต่าง ๆ มากิน รวมทั้งมากินลูกไทร นกคาบมากินไม่หมดก็เหลือหล่นลงในโพรงน้ำดังกล่าว ด้วยความกระหายน้ำอย่างรุนแรง นายพรานป่าผู้นั้นจึงได้กินน้ำในโพรงไม้เพื่อดับความกระหาย หลังจากนั้นจึงมีอาการเมา เมื่อกลับมาในหมู่บ้านนายพรานเล่าให้คนในหมู่บ้านฟังว่าตัวเองได้กินน้ำหมักผลไม้ป่า แล้วมีอาการเมา ชาวบ้านจึงหมักผลไม้เป็นน้ำเมาตั้งแต่นั้นมา

เครือข่ายอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี 22 กลุ่ม ประชุมก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2546 และได้ประชุมติดต่อกันทุกเดือน ลี้จอร์ไปในแต่ละกลุ่ม ครั้งนี้เป็นการประชุมลี้จอร์ที่กลุ่มเขาพนมแบกภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. รายงานสถานการณ์ของแต่ละกลุ่ม

ในปัจจุบันทุกกลุ่มได้รับผลกระทบจากมกราคมเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2546 เนื่องจากการที่รัฐให้มาจดทะเบียนแหล่งพื้นบ้าน มีอัตราภาษี ลิตรละ 19.50 บาท ทำให้กลุ่มผลิตเหล้าสุรเภาไม่มีได้ เพราะต้นทุนการผลิตเหล้าชาวบ้านมากกว่าเหล้าโรงงาน และขายต่ำกว่าเหล้าโรงงาน และกฎระเบียบในการขอจดทะเบียนต้องมีทุนขั้นต่ำ 1.6 ล้านบาท หรือแม้กระทั่งการขอให้รัฐวิจัยเหล้าที่ชาวบ้านส่งไปให้รัฐวิจัยก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเองประมาณ 6,000 บาทต่อครั้งชาวบ้านไม่สามารถขอจดทะเบียนได้ เพราะไม่มีทุน และหากมีทุนแล้วก็สุรเภาไม่มีได้ มีหลายกลุ่มในเครือข่ายเหล้าภาคใต้ที่จดทะเบียนไปแล้วขาดทุน กลุ่มที่ไม่สามารถจดทะเบียนได้ก็ถูกจับกุม บางกลุ่มถูกจับกุมไปแล้วหลายครั้ง เช่น กลุ่มท่าชนะภูมิปัญญา โฉนเปียบเทียบปรับครั้งละ 3,000 - 5,000 บาท เป็นความไม่จริงจังของรัฐในการแก้ปัญหาพื้นบ้าน เพราะเงื่อนไขดังกล่าวจะเป็นตัวจำกัดสิทธิชาวบ้านและทำให้กลุ่มชาวบ้านที่ผลิตเหล้าหรือนำภูมิปัญญามาต้องหมดไป ดังนั้นทางออกในการเรียกร้องสิทธิชุมชน กรณีเหล้าพื้นบ้านควรที่จะทำแหล่งพื้นบ้านต่อไป แต่เป็นการทำเพื่อการวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องเหล้า แล้วเสนอแนวทางเรื่องเหล้าต่อรัฐบาล เพื่อพิสูจน์ความจริงใจของรัฐที่จะให้สิทธิเรื่องเหล้าชาวบ้านอย่างจริงจังหรือไม่ และขณะเดียวกันก็สุรเภาไม่มีดี ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความว่ามาตรา 6 ตามพรบ.สุรา ขัดต่อรัฐธรรมนูญอย่างไร

2.แนวทางการศึกษาวิจัย

เป้าหมาย - คิดค้นเทคนิค/ พัฒนาคุณภาพการผลิตแปรรูปผลไม้เป็นเหล้าพื้นบ้าน เพื่อบริโภคภายในชุมชนและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ภาคการเกษตร

ผลคาดว่าจะได้รับในการศึกษาวิจัย

ประชุมกลุ่มอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทย
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคใต้ - กรณีป่าชุมชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
วันที่ 15 กรกฎาคม 2546 เวลา 09.00 น. - 14.00 น.
ณ. กำหินเพชร (ถ้ำสุบรรณคูหา) ม.4 ต.คลองชะอุ่น อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี

ผู้เข้าร่วมประชุม

คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 37 คน

วาระการประชุม

- 1.พิจารณาหลักเกณฑ์ในการกำหนดสถานภาพของสมาชิกกลุ่ม
- 2.สถานการณ์ความคืบหน้าในการทำงานของกลุ่มและกำหนดทิศทางการทำงานต่อไป

ผลสรุปการประชุม

1.การกำหนดสถานภาพของสมาชิกกลุ่ม โดยมีเงื่อนไขของการประชุมและมาร่วมกิจกรรมของทรัพยากรของกลุ่ม หากใครไม่มาประชุมเกิน 3 เดือน หรือขาดออมเงินเกิน 3 เดือน ก็ให้ขาดจากสถานภาพสมาชิก ส่วนที่ปรึกษาไม่สามารถมาร่วมประชุมได้ จะทำอย่างไร จะหมดสถานภาพจากกลุ่มหรือไม่

มติที่ประชุม

บทบาทที่ปรึกษาแตกต่างจากสมาชิก ถ้าเรามีเรื่องปรึกษาก็เชิญมา ถ้าไม่มีเรื่องก็ไม่ต้องเชิญมา แต่ที่ปรึกษาเป็นสมาชิกกลุ่มด้วย ควรที่จะต้องแยกบทบาทให้ชัด ดังนั้นควรที่จะให้เป็นไปตามกฎระเบียบ คือให้ดำรงบทบาทที่ปรึกษาไว้และให้หมดสถานภาพสมาชิก หากที่ปรึกษาต้องการดำรงสถานภาพสมาชิกก็ให้มาสมัครใหม่และต้องปฏิบัติตามกฎของกลุ่ม

2.สถานการณ์ความคืบหน้าในการทำงานของกลุ่มและกำหนดทิศทางการทำงานต่อไป

1.การเรียกร้องสิทธิภูมิปัญญาแหล่งพื้นบ้าน การเรียกร้องของกลุ่มฯดำเนินการมาแล้วกว่า 3 ปี จนรัฐบาลให้สิทธิเรื่องแหล่ง 20 คีรี และในปัจจุบันก็ให้มาจดทะเบียนแหล่งพื้นบ้าน มีอัตราภาษี สิทธิละ 19.50 บาท ทำให้กลุ่มผลิตเหล้าสุรเริงภาชีไม่ได้ เพราะต้นทุนการผลิตเหล้าชาวบ้านมากกว่าเหล้าโรงงาน และขายต่ำกว่าเหล้าโรงงาน และกฎระเบียบในการขอจด

ทะเบียนต้องมีทุนขั้นต่ำ 1.6 ล้าน หรือแม้กระทั่งการขอให้รัฐวิจัยเหล่าที่ชาวบ้านส่งไปให้รัฐวิจัยก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเองประมาณ 6,000 บาทต่อครั้งชาวบ้านไม่สามารถขอจดทะเบียนได้ เพราะไม่มีทุน และหากมีทุนแล้วก็สู้เรื่องภาษีไม่ได้ มีหลายกลุ่มในเครือข่ายเหล่าภาคใต้ที่จดทะเบียนไปแล้วขาดทุน เป็นความไม่จริงใจของรัฐในกรณีเหล่าพื้นบ้าน เพราะเงื่อนไขดังกล่าวจะเป็นตัวจำกัดสิทธิชาวบ้านและทำให้กลุ่มชาวบ้านที่ผลิตเหล่าต้องหมดไป ดังนั้นทางออกของการต่อสู้ของเครือข่ายเหล่าพื้นบ้าน มีแนวทางที่จะทำเหล่าพื้นบ้านต่อไป แต่เป็นการทำเพื่อการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเรื่องเหล่า แล้วเสนอแนวทางเรื่องเหล่าต่อรัฐบาล เพื่อพิสูจน์ความจริงใจของรัฐที่จะให้สิทธิเรื่องเหล่าชาวบ้านอย่างจริงใจหรือไม่ และขณะเดียวกันก็สู้เรื่องคดี ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความว่ามาตรา 6 ตามพรบ.สุรา ขัดต่อรัฐธรรมนูญอย่างไร

2.สถานการณ์การขับเคลื่อนเรื่องเหล่าพื้นบ้านภายนอก กลุ่มที่ผลิตเหล่ายังถูกจับอย่างต่อเนื่อง กลุ่มที่นครถูกจับ ชาวบ้านขอขึ้นศาล ยังตั้งข้อหาไม่ได้ ทำสำนวนไม่ถูก เพราะนักกฎหมายไม่ได้มีในกฎหมาย ตอนนี้ทางสรรพสามิตจับกุมชาวบ้านใช้กฎหมายมาตรา 32 ทวิ 5 เปรียบเทียบปรับชาวบ้าน 5,000 บาท เป็นการปรับที่ไม่ตรงกับข้อบัญญัติ เพราะในกฎหมายระบุว่าเหล่าพื้นบ้านมีปริมาตรต่ำกว่า 1 ลิตร ปรับไม่เกิน 200 บาท และมากกว่า 1 ลิตรขึ้นไปปรับได้ไม่เกิน 1,000 บาท ซึ่งการเปรียบเทียบปรับ 5,000 บาทใช้ในกรณีที่ปัจเจกบุคคลที่ขอจดทะเบียนทำผิดมาตราดังกล่าว ซึ่งในความเป็นจริงในเครือข่ายเหล่าพื้นบ้านเป็นการดำเนินการโดยกลุ่ม ไม่ได้อยู่ในข่ายของกฎหมายดังกล่าว

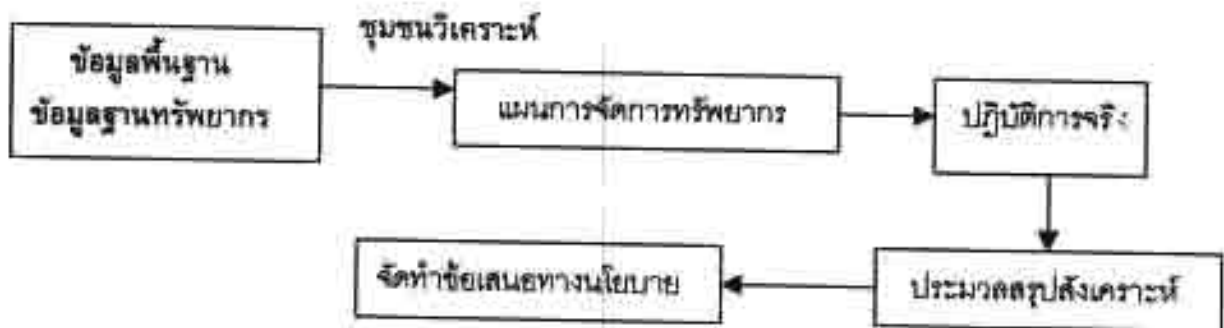
3.สถานการณ์การละเมิดสิทธิในอำเภอพนม มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งกรณีเรื่องปฏิรูปที่ดิน สิทธิทำกิน ชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม (กรณีเด็กตายเพราะโรงพยาบาลให้ยาเกินขนาด พระถูกฆาตกรรม ตำรวจปะทะทุบร่างกายชาวบ้านจนถึงแก่ความตาย (กำลังรอรายงาน)) การบุกรุกทำลายป่าสองแพรกและเขาเขียว มีการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มทุนกับชาวบ้านอย่างชัดเจน กลุ่มทุนเข้าไปบุกรุกทำลายป่าและสนับสนุนให้ชาวบ้านบุกรุกทำลายป่า การจับกุมเหล่าพื้นบ้านที่บ้านกลาง อ.ปลายพระยา จ.กระบี่ และที่บ้านปากพญา บ้านทะเลหอย อ.ปลายพระยา จ.กระบี่ ชาวบ้านกำลังรวมตัวตรวจสอบพื้นที่ป่าที่มีการครอบครองเกินกว่า 200 ไร่ ทางกลุ่มฯควรที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการติดตามเรื่องการละเมิดสิทธิดังกล่าว

4.มีโครงการสิทธิชุมชนศึกษา มาทูนเสริมการขับเคลื่อนเรื่องสถานการณ์สิทธิในพื้นที่พนมมีระยะเวลา 2 ปีครึ่ง เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ปี 2546 มีพื้นที่ เครือข่ายคลองไม้แดง และพื้นที่เครือข่ายคลองพนม

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- สนับสนุนกระบวนการศึกษาวิจัยของชาวบ้านในการพัฒนาสมรรถนะแห่งชีวิตของตนเอง และมีข้อเสนอทางนโยบายที่สิทธิชุมชนจะเป็นจริงในเชิงปฏิบัติได้อย่างไร

กระบวนการ

ส่วนที่ 5

ป่าต้นน้ำเขาพระ

รายงานผลการดำเนินงาน 5 เดือน (มีนาคม -กรกฎาคม 2546)
โครงการสิทธิชุมชนศึกษา ภาคใต้
กรณีป่าต้นน้ำเขาพระ

ตามที่โครงการสิทธิชุมชนศึกษา ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ให้ดำเนินงานมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2545 บัดนี้ กรณีป่าต้นน้ำเขาพระ ภาคใต้ ขอรายงานผลการดำเนินงานตั้งแต่เดือนมีนาคม -กรกฎาคม 2546 ดังนี้

1.การจัดประชุมคณะทำงาน

วันเดือนปี	กิจกรรม	หมายเหตุ
26 เมษายน 2546	เวทีพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย	ภาคผนวก 5
19 มิถุนายน 2546	เวทีฝึกอบรมเทคนิคและทักษะ การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน	

**รายงานประมวลความคิดเห็นจากการติดตามงาน
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคใต้ - กรณีป่าต้นน้ำเขาพระ
1 กุมภาพันธ์ 2546 - 15 กรกฎาคม 2546**

1. สรุปข้อคิดเห็นและประเมินผลงาน

การดำเนินงานที่ผ่านมาโครงการสิทธิชุมชนศึกษาในช่วงดังกล่าวนี้ เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องจากในระยะแรก โดยได้มีการประสานงานกับทีมงานวิจัยและชาวบ้านในพื้นที่ และมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ในส่วนของการประเมินงานพอสรุปได้ดังนี้

- ส่วนของคนทำงาน(ทีมวิจัย)
 - ทำให้ได้เข้าใจว่าชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร
 - เรียนรู้ว่าชุมชนได้ถูกละเมิดสิทธิโดยภาครัฐ โดยที่รัฐไม่ได้ชี้แจงข้อมูลข่าวสารต่อชุมชนก่อนการกระทำใดๆในพื้นที่ชุมชนนั้นก่อน
 - ทำให้ผู้วิจัยได้มีการเรียนรู้และพัฒนาถึงการบันทึกข้อมูลเพิ่มมากขึ้น โดยเล็งเห็นว่า เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญยิ่งสำหรับการทำงานวิจัย
 - เกิดการปกป้องสิทธิโดยโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น
- ส่วนของชุมชนในพื้นที่
 - ชุมชนได้เรียนรู้ว่าทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เป็นของชุมชนซึ่งได้มีการดูแลรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยชุมชนเป็นเจ้าของสิทธิในทรัพยากรอย่างชอบธรรม
 - ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการออกมาปกป้องสิทธิ
 - เกิดการแลกเปลี่ยนและศึกษาข้อมูลข่าวสารเรื่องสิทธิขึ้นภายในชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชน
 - ชุมชนได้เรียนรู้ถึงผู้ที่อยู่ข้างเคียงหรือผู้ที่ไม่ได้รับความเดือดร้อนและไม่ได้รับผลกระทบจะให้ความสนใจในเรื่องสิทธิ
 - ชุมชนได้อ้างสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแต่ไม่มีขบวนในการเคลื่อนไหวงานด้านสิทธิ
 - ชุมชนได้มีการรวมกลุ่มจัดการเรื่องการอนุรักษ์ เรื่องป่า เพิ่มขึ้น

2. ความสำเร็จของกิจกรรม

- การจัดประชุมพัฒนาทีมวิจัย และมี กอปรมเทคนิคและทักษะการเก็บข้อมูล/ประวัติศาสตร์ชุมชน จำนวน 2 ครั้ง
- การจัดเก็บข้อมูลสรุป โดยใช้แบบสอบถามในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน
- มีการติดตามข่าวสาร/และข้อมูลในเรื่องสิทธิมากขึ้น และชุมชนสนใจเรื่องสิทธิเพิ่มมากขึ้น

3. ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาการพูดคุยกับชุมชนในพื้นที่ ทั้ง 5 พื้นที่นั้นสามารถคุยประเด็นเรื่องเงื่อนไขได้เพียง 2 พื้นที่เท่านั้นคือ คลองลำแซง และคลองลำชัน ส่วนพื้นที่อื่นสามารถคุยได้เฉพาะเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร, ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่สามารถคุยในประเด็นเรื่องเงื่อนไขได้

เนื่องจากโครงการวิจัยนี้ต้องมีการจัดทำข้อมูลและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นช่วงระหว่างต่อสัญญาโครงการทำให้งบประมาณไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมและขาดช่วงการทำงาน จึงเป็นผลให้ได้ผลที่ไม่ดีเท่าที่ควร

การจัดเก็บข้อมูลเป็นการเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชนเท่านั้น ไม่ได้เก็บข้อมูลในเชิงอีกทำให้งานข้อมูลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

4. ข้อเสนอแนะ

- ควรจะมีทีมวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญในเรื่องบทบาทของงานวิจัย/คนทำงานวิจัย มาให้คำแนะนำในพื้นที่
- งานข้อมูล อยากให้ฝ่ายข้อมูลลงมาช่วยเพิ่มเติม/ชี้แนะในส่วนของข้อมูลในพื้นที่เพิ่มให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เวทีพัฒนาทีมอาสาสมัครวิจัย
โครงการฝึกชุมชนศึกษา ภาคใต้ : กรณีป็นต้นน้ำเขาพระ
วันที่ 26 เมษายน 2546
๓. ศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายอนุรักษ์ต้นน้ำเขาพระ

ประเด็นพูดคุย

1. วิเคราะห์ทิศทางการทำงานต่อไป
2. ชี้แจงบทบาทและหน้าที่ของนักวิจัย

วิเคราะห์ทิศทางการทำงานต่อไป

โดยให้มีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้สำหรับการวิเคราะห์ชุมชนและการนำเสนอข้อมูลต่อสาธารณะ โดยวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การเปิดตัวของชุมชน บางครั้งชุมชนอาจยังไม่พร้อม เพราะฉะนั้นเป็นบทเรียนสำหรับการทำงานในครั้งต่อไป ต้องมีการประสานเพื่อขอความคิดเห็นหรือปรึกษาหารือจากชุมชนเสียก่อนว่ามีความพร้อมที่จะเปิดตัวสู่สาธารณะมานาน้อยแค่ไหน
2. การใช้สื่อเพื่อนำเสนอข้อมูลให้เห็นภาพที่ชัดเจน โดยนำสื่อต่างๆ เช่น วีดีโอ ซีดี ที่เป็นกรณีปัญหาเรื่องผลกระทบจากอ่างเก็บน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นๆ ลงไปนำเสนอให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับรู้ เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเกิดความเข้าใจและเห็นภาพมากขึ้น
3. ขยายข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อใช้ประกอบการเคลื่อนไหวเรื่องเงื่อนไข เช่น ข้อมูลการใช้น้ำ การทำนาในพื้นที่ตำบลท่าชะมวง เพื่อให้ข้อมูลมีน้ำหนักมากขึ้น ใช้ในการนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริงต่อสาธารณะชนได้

ชี้แจงบทบาทและหน้าที่ของนักวิจัย

เพื่อให้ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ได้มีการพูดคุยเพื่อชี้แจงบทบาท หน้าที่การเป็นนักวิจัย โดยนักวิจัยมีบทบาทดังนี้

1. ทำข้อมูล เพื่อสนับสนุนงานพัฒนา / เติบโตข้อมูล
2. ทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในสถานการณ์ / ความเคลื่อนไหวของชุมชน

- นำข้อมูลที่ได้เก็บหรือรวบรวมได้มาเรียงจนเพื่อให้ทีมวิจัยรับรูตรงกัน
- เตรียมเวที / สถานที่ เช่น การคิดกระดาน จัดเก้าอี้ จัดบันทึกการประชุม และเป็นวิทยากรพูดคุย
- นักวิจัยต้องฝึกทักษะการใช้สื่อ ใช้เครื่องมือสารสนเทศเป็น เช่น เทปอัด กล้องถ่ายภาพ วีซีดี ทีวี
- ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนปัญหาระหว่างพื้นที่ เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ และเชื่อมโยงสถานการณ์ให้เป็นเรื่องเดียวกันได้
- ศึกษาข้อมูลของชุมชนที่เป็นจริง
- ติดตามความเคลื่อนไหว กรณีปัญหาในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี / วิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี

1. ศึกษารับรู้เรื่องราวรับ / รวบรวมให้กับพื้นที่อาสาสมัคร
2. ช่วยเหลือกลุ่มในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรต่างๆ
3. เฝ้าฮานวยและให้ความสะดวกในด้านข้อมูลข่าวสาร และการติดตามสถานการณ์ของพื้นที่
4. ทำหน้าที่ระดมทุน เพื่อให้เป็นเงินกองกลางในการเคลื่อนไหวยานพัฒนาต่อไป

สิ่งที่นักวิจัยจะต้องมี

1. การเสียสละเพื่อส่วนรวม
2. มีความอดทนและมีน้ำใจกับทีมวิจัย
3. รักษาสิ่งแวดล้อมและช่วยดูแลรักษาธรรมชาติของชุมชน
4. มีความเป็นพี่น้อง และรู้สึกดีศรีรอบรู้เมื่อเพื่อนผู้อื่น ได้รับความเดือดร้อน

สรุปข้อมูล

โครงการอนุรักษ์ชุมชนศึกษา ดงไผ่ : กรณีศึกษาด้านน้ำเขาพระ

จากแบบสอบถาม(บางส่วน) เพื่อให้ นักวิจัย ได้ศึกษาในระแวกที่ 1
สภาพทั่วไป

ที่ตั้ง ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา เดิมเป็นตำบลท่าชะมวง ได้แยกออกเป็น
ตำบลเขาพระ เมื่อ พ.ศ.2523 ตำบลเขาพระ อยู่ห่างจากอำเภอรัตนบุรี ประมาณ 8 กม. มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งนุ้ย จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งคำตา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลท่าชะมวง และจังหวัดสตูล
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งนุ้ย จังหวัดสตูล

- เนื้อที่ตำบลเขาพระ มีเนื้อหารวมทั้งสิ้น 207.7 ตารางกิโลเมตร (129,812.50 ไร่)
- ภูมิประเทศ สภาพพื้นที่ตำบลเขาพระเป็นที่ราบ ภูเขาสูงทางทิศใต้ และทิศตะวันออก และทิศตะวันตกซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำสายต่างๆ เช่น คลองลำแซง คลองลำชัน คลองรัตนบุรี
- จำนวนหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน

ที่มา : แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระประจำปี 2545 (บางส่วน)

สรุปข้อมูล

1. ครวเรือนทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา 4 หมู่บ้าน 5 พื้นที่มี 1,131 ครวเรือน
จำนวนครวเรือนที่สามารถสอบถามได้ รวมทั้ง 4 หมู่บ้าน 655 ครวเรือน
จำนวนครวเรือนที่ไม่สามารถสอบถามได้ 476 ครวเรือน
2. การใช้ประโยชน์จากป่าต้นน้ำ (หาของป่า)
 - น้ำผึ้ง 249,900 บาท/ปี
 - สัตว์ป่า เช่น นก เฒ่า จง หมู่ป่า ประมาณ 15,200 บาท/ปี
 - พันธุ์ไม้ป่า และผล ไม้ป่า เช่น ลูกทองใจ จำปูลอก กล้าไม้ ประมาณ 178,300 บาท/ปี

- หนองไม้ ดัก สมนไพร ไม่สามารถประเมินราคาได้

3. การใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำบ้านคอกช้างหมู่ที่ 5

ชาวบ้านไม่กล้าไปน่านน้ำโลกแต่ก็สามารถนำไปใช้อุปโภคได้

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองลำซางและคลองลำจัน

4.1 เห็นด้วย 91 ครวเรือน

เหตุผลที่เห็นด้วย จากครัวเรือนที่สามารถสอบถามได้

1. จะได้ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน
2. มีน้ำใช้อุปโภค
3. ไม่มีที่ดินในคลองลำซางและคลองลำจัน
4. คนในหมู่บ้านมีงานทำ
5. เป็นสถานที่ท่องเที่ยว
6. ต้องการความเจริญและสะดวกสบาย
7. อยากให้มีความแล้ว
8. อยากเห็นความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้าน

4.2 ไม่เห็นด้วย 443 ครวเรือน

เหตุผลจากครัวเรือนที่สามารถสอบถามได้

1. กลัวผลร้ายที่จะมีต่อตัวเองในภายหลัง เช่น น้ำท่วม อ่างแตก น้ำเสีย เป็นต้น
2. คนในพื้นที่จะไม่มีการทำกิน
3. คนในพื้นที่ต้องอพยพ
4. น้ำในหมู่บ้านมีเพียงพออยู่แล้วและไม่จำเป็นต้องมาสร้างอ่าง
5. ไม่รู้ว่าจะให้ใครได้ใช้หรือไม่
6. ทวีตกรรมและระบบนิเวศน์ถูกทำลาย เช่น ที่อาศัยของสัตว์ สมนไพร ดินไม้ ฯลฯ
7. อ่างเก็บน้ำในประเทศไทยส่วนมากจะมีปัญหาในภายหลัง
8. ไม่สามารถเอาน้ำมาใช้ประโยชน์ได้

4.3 รู้สึกเฉยๆ จำนวน 121 ครวเรือน

เหตุผลจากครัวเรือนที่สามารถสอบถามได้

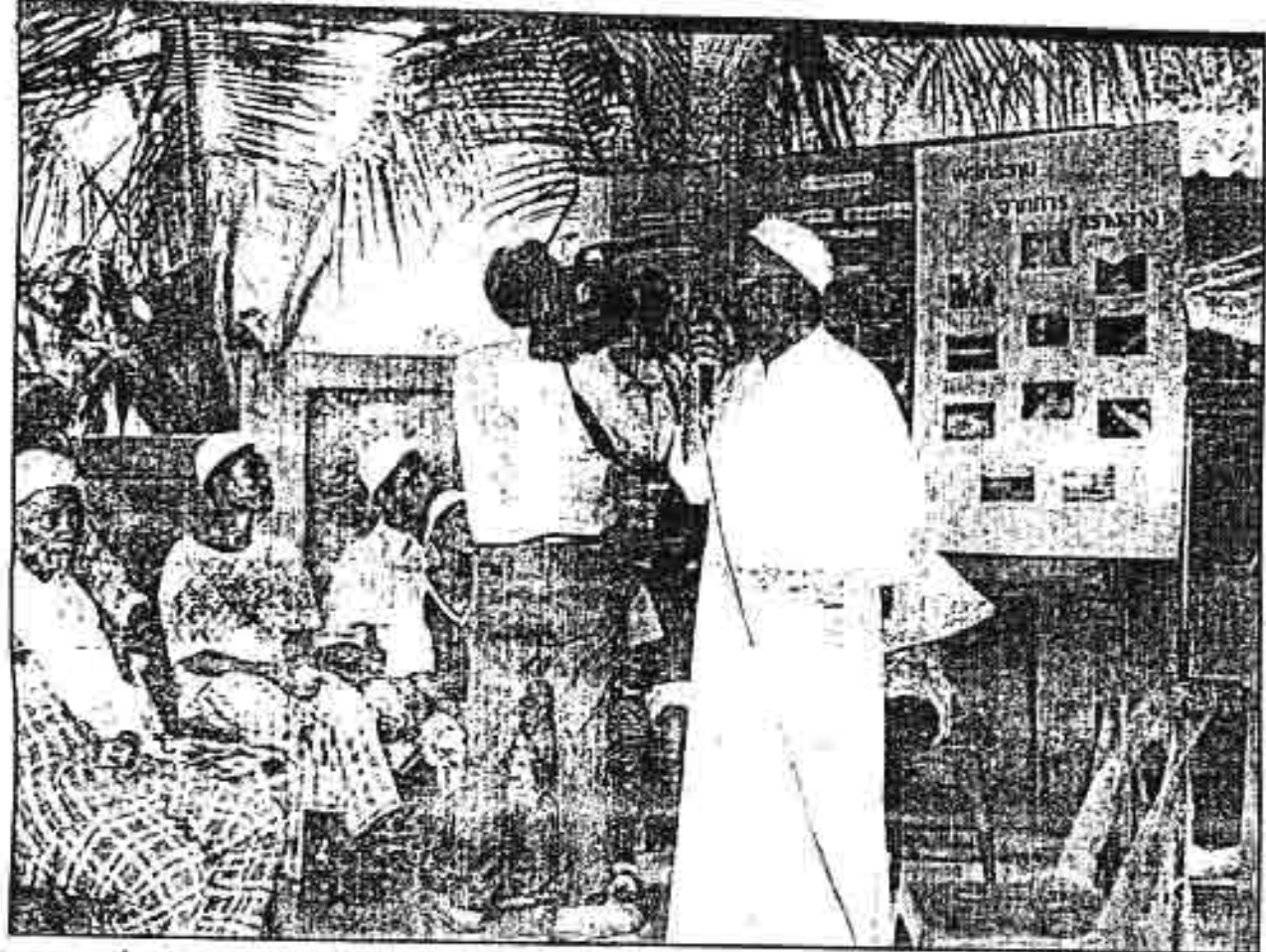
1. ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่จะสร้างอ่าง

2. ไม่ใช่เรื่องของชาวบ้านเป็นเรื่องของรัฐ

ทางเลือก/ทางออกที่จะไม่สร้างอ่างฯ แต่สามารถนำไปช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนได้

- ทำฝายเล็ก ๆ ที่จะไม่ให้ชาวบ้านเดือดร้อนและใช้ท่อประปาภูเขาเป็นตัวส่งน้ำ
- ขุดบ่อสระ และบ่อบาดาลในพื้นที่ที่ขาดน้ำ
- นำรถบรรทุกน้ำมาสูบน้ำไปให้คนที่เดือดร้อน
- ควรให้มีการจัดการน้ำของชลประทานท่ามะม่วง

“ช่วยกันดูแลและฟื้นฟู น้ำต้นน้ำลำต้น”

ไม่เอาเชื่อน - การรวมตัวของชาวบ้านเขาพระเพื่อคัดค้าน 2 โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่

ชาวเขาพระต้าน 2 เชื่อน จี้ให้สอบงบร่วมพื้นล้าน

ชาวบ้าน ต.เขาพระ อ.รัตนบุรี รวมตัวต้าน 2 โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำของกรมชลประทาน ในพื้นที่ ซึ่งน่าจะมีความไม่โปร่งใสดังแต่ต้น เคยเสนอขอไปแค่ประปาภูเขา แต่กลับผลักดันเอาเชื่อนมาให้ แถมงบที่ใช้ก็สูงถึงเกือบ 1 พัน ล้านบาท ระบุชี้ต้นน้ำจะต้องการรองรับการเกิดของเหล่าโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า

นายยืนมี บิลละเหลื แกนนำชาวบ้านกลุ่ม

อนุรักษ์ต้นน้ำ ต.เขาพระ อ.รัตนบุรี จ.สงขลา เปิดเผยถึงกรณีกลุ่มชาวบ้านได้ออกมาคัดค้านโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ 2 ในพื้นที่ ต.เขาพระ ซึ่งเสนอโดยกรมชลประทานคือโครงการอ่างเก็บน้ำคลองลำแสงโนน ม.6 และโครงการอ่างเก็บน้ำคลองลำชัน ม.12 ว่า เมื่อวันที่ 4 เมษายนที่ผ่านมาประธานองค์การบริหารส่วนตำบล

ชาวเขาพระ

(อบต.) เขาพระได้เรียกประชุมสภา อบต.สมัยวิสามัญครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เพื่อลงมติให้สร้าง 2 โครงการอ่างเก็บน้ำ ดังกล่าว

เมื่อชาวบ้านทราบเรื่องจึงได้รวมกลุ่มกันไปคัดค้านการประชุมสภา อบต.เขาพระในวันนั้น ส่งผลให้ประธาน อบต.ต้องนัดให้ชาวบ้านได้มาฟังคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานเองในวันที่ 11 เมษายน ที่มีลียัตติอารุด ตันณัตติบดินบนบวณ แต่เมื่อถึงกำหนด ทั้งตัวแทนจากกรมชลประทานและ อบต.กลับไม่เห็นแก่ใจ

“จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า ประธาน อบต.และเจ้าหน้าที่ชลประทานไม่มีความจริงใจ โทกและหลอกหลวงชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะความจริงแล้วสามารถบอกกันได้ว่าไม่มาตามนัดเพราะอะไร แต่กลับไม่มีการแจ้งเลย” นายยีนหมักสาวและว่า ทั้ง 2 โครงการนี้มีความไม่ชอบธรรม และมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่น เนื่องจากการผลักดันให้สร้างอ่างเก็บน้ำ ทั้ง 2 แห่ง ทั้งๆ ที่ไม่มีความจำเป็นในการใช้น้ำในพื้นที่มาเท่านี้เลย

นายยีนหมักสาวว่า หากให้ก่อสร้าง ทั้ง 2 โครงการ ผู้ได้รับผลกระทบก็คือชาวบ้านในพื้นที่ โดยเฉพาะจะเกิดความล้มเหลวของชุมชนที่สืบสานกันมาอย่างยาวนาน วิถีชีวิตชุมชนที่เคยได้พึ่งพาป่า ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำ เป็นแหล่งสมุนไพร เป็นแหล่งหาของป่า น้ำผึ้ง ซึ่งเป็นของป่าที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนมาตลอด นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเกษตรผสมผสาน และพื้นที่สวนยางพาราที่ให้ผลผลิตรวมต่อปีกว่า 10 ล้านบาทด้วย

สำหรับโครงการอ่างเก็บน้ำทั้ง 2 แห่งมีความเป็นมาคือ ปี 2533 นายหนาค เส้นทะ กำนันตำบลเขาพระได้คิดร่วมกับชุมชนว่า ควรจะมีวิธีการจัดเก็บน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง โดยการต่อท่อทำน้ำประปาภูเขา ซึ่งได้ส่งเรื่องไปยัง อ.รัตนบุรี ต่อมามีการนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมสภา อบต. และเปลี่ยนจากประปาภูเขาไปเป็นสร้างอ่างเก็บน้ำ และได้ถูกชาวบ้านคัดค้านทำให้เรื่องชะงักไปพักหนึ่ง ก่อนจะมาเริ่มใหม่ในปี 2543 โดยการผลักดันของ อบต.เขาพระ

ทั้ง 2 โครงการนี้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กรมชลประทาน บริษัทเอสทีเอส เอ็นจิเนียริง คอนสตรัคชั่น จำกัด

บริษัท เอสทีเอส เอ็นจิเนียริง จำกัด และ บริษัท เอโลธา จำกัด โดยจะเก็บน้ำคลองลำแขงเป็นเขื่อนดินยาว 246.9 เมตร สูงประมาณ 34.66 เมตร มีพื้นที่ถูกน้ำท่วม 362 ไร่ และพื้นที่รอบนอกประมาณ 350 ไร่ ใช้งบ 209.3 ล้านบาท ใช้เวลาสร้าง 3 ปี ส่วนอ่างเก็บน้ำคลองลำซันก็เป็นเขื่อนดินยาว 621.8 เมตร สูง 43.5 เมตร พื้นที่เก็บกักน้ำ 663 ไร่ มีอ่างน้ำนองสูงสุด 697 ไร่ ใช้งบสร้างเขื่อนและอาคาร ระบบชลประทาน ค่าใช้จ่ายด้านที่ดินรวม 560.73 ล้านบาท

“ความจริงแล้วเป้าหมายของ 2 โครงการอ่างเก็บน้ำนี้ นอกจากจะเพื่อป้องกันชลประทานแล้ว ยังเพื่อใช้เป็นน้ำดิบสนับสนุนการทำประปาป้อนสู่เมืองด้วย แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ต้องการให้เป็นแหล่งน้ำจัดไว้รองรับอุตสาหกรรมต่างๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นตามมา โดยเฉพาะในแผนพัฒนาพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นแผนรองรับการเกิดขึ้นของโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMT-GT) ที่กำหนดให้ตั้งแต่สงขลา ยันนราธิวาสมีเขตอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย” แกนนำชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำ ต.เขาพระกล่าว

รายสัปดาห์

แฟกส์

สงขลา

วันที่ 23 มิถุนายน 2551

อบต.เขาพระ

อบต.เขาพระลุยสร้างเขื่อน

“อบต.เขาพระ” ประกาศให้เดินหน้าสร้างอ่างเก็บน้ำลำแรง เหตุเพราะผลที่ได้รับในภาคฝนมีประโยชน์มากมาจนทำให้ขาดเขื่อนโครงการไปโรงโหล่งไม่มีหมกเกิดนายอภัย สมนวน ปะธานกรรมการบริหาร อบต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา เปิดเผยถึงโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำลำแรงในพื้นที่ ม.6 ของ อบต.ที่ได้มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งไม่พอใจ และออกมาเคลื่อนไหวคัดค้าน เนื่องจากกลัว

ว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการ อีกทั้งยังอาจจะทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้ ในขณะที่มีกระแสข่าวว่าทาง อบต.เขาพระ มีการหมกเกิดโครงการนี้ด้วยนั้น คนขอชี้แจงชี้แจงถึงจางเกี่ยวกับการโครงการว่า ขณะนี้ยังไม่มีความคืบหน้าใดๆ ไม่ว่าจะเป็นกาตั้งงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรฯ โดยกรมชลประทานเนื่องจากขั้นตอนยังอยู่ระหว่างการสำรวจ

หน้า 8

จนถึงการขอแบบก็ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เพราะ... รัศมีในเรื่องของที่ดินที่เป็นเอกชนป่าสงวนและที่ดินของกรมป่าไม้ซึ่งยังรับเรื่องกันถึงกันอยู่ รวมทั้งศาลแขวงทรัพย์สินของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ของโครงการด้วย

นายอภัยชี้แจงกล่าวหา อบต.เขาพระสนับสนุนให้เดินหน้าโครงการอ่างเก็บน้ำ โดยจะมีสันเขื่อนยาวประมาณ 8 เมตร ใช้เนื้อที่ประมาณ 550 ไร่ ในจำนวนนี้มีเนื้อที่ที่ถูกน้ำท่วมประมาณ 330 ไร่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่อยู่ท้ายเขื่อนบ้างไม่เบียดกัน จากการสำรวจพบว่ามีชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการนี้เพียง 13 ครัวเรือน

“หากมองถึงประโยชน์ในการพัฒนาของโครงการ ช่างบ้านใน อบต.เขาพระ 6 หมู่บ้าน ครอบคลุมเนื้อที่กว่า 1.2 หมื่นไร่จะได้รับผลประโยชน์ในเรื่องน้ำบริโภคอุปโภค และมีพื้นที่ใช้สำหรับการเกษตร นอกจากนี้ยังรวมไปถึงตำบลใกล้เคียงด้วยที่จะได้รับผลประโยชน์จากโครงการนี้ และที่มีกระแสข่าวว่าทาง อบต.เขาพระหมกเกิดโครงการนี้ ขึ้นขึ้นได้ทำไม่มีการหมกเกิดตามมติเช่นกัน” นายอภัยชี้แจงกล่าว

เวทีฝึกอบรมเทคนิคและการเก็บข้อมูล - ประวัติศาสตร์ชุมชน

วันที่ 19 มิถุนายน 2546

ณ สวนเลศตราตฤๅ ๔ ต.เขาพระ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์

กำหนดการประชุม

- 13.00 น. ขึ้นแจ้งวัตถุประสงค์
- 13.30 น. นำเสนอการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่
- 14.30 น. พัก
- 15.00 น. เทคนิคและทักษะการเก็บข้อมูล (ต่อ)
- 16.00 น. ชักถาม / แลกเปลี่ยนสถานการณ์แต่ละพื้นที่
- 16.30 น. แจ้งเพื่อทราบ

ชี้แจงวัตถุประสงค์ โดยผู้ประสานงานโครงการฯ

ในการประชุมครั้งนี้ เพื่อต้องการออกแบบการเก็บข้อมูล และฝึกอบรมเทคนิคการเก็บข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลให้มีประสิทธิภาพและนำไปใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่

นำเสนอการเก็บข้อมูลแต่ละพื้นที่

พื้นที่ถ้ำกวาย ตำบลท่าชะพวง

วิธีเก็บข้อมูล คือ

1. การสอบถามปากเปล่า
2. ใช้แบบสอบถาม
3. ถ่ายภาพประกอบ
4. อัดเทป

สภาพทั่วไปพื้นที่ถ้ำกวาย ชุมชนมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยใช้น้ำจากคลองส่งน้ำชลประทานเป็นหลัก ส่วนใหญ่ทำนาปีละครั้ง โดยทั่วไปไม่มีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำในการทำนาและน้ำในการอุปโภคบริโภค ในช่วงฤดูแล้งชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมปลูกผักสวนครัว ผักกวางตุ้ง ผักกาดหัว ซึ่งอาศัยน้ำจากชลประทานเช่นกัน ชุมชนใช้น้ำบริโภคจากน้ำบ่อนบาดาล บางบ้านใช้น้ำประปาสำหรับดื่ม

ปัญหาของชุมชนบ้านฉางหลวง

1. ปัญหาเรื่องน้ำท่วมขังทุกปี ทำให้นาข้าว บ้านเรือนได้รับความเสียหาย แต่ครัวเรือนทั้งหมดก็ยังอาศัยอยู่ที่เดิม โดยไม่มีการอพยพไปอยู่ที่อื่น
2. ปัญหาเรื่องการขุดลอกคลอง ทำให้สภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบต่อระบบเกษตรของชุมชน ทำให้ไม่สามารถปลูกพืชได้ดังที่ควร เนื่องจากเกิดปัญหาน้ำท่วมเหิน ไม่สามารถนำน้ำมาดื่ม หรือใช้ประโยชน์ได้ อาน้ำแล้วจะเกิดอาการคัน
3. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรจากการทำนาข้าวเป็นสวนยาง ทำให้อาชีพทำนาและเกษตรผสมผสานของชุมชนลดน้อยลง
4. การจัดการน้ำในการทำนา โดยชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ข้างบน ไม่ยอมปล่อยน้ำให้ไหลไปยังนาของเพื่อนบ้าน ก่อให้เกิดปัญหาการจัดการน้ำทำให้น้ำไหลไปไม่ถึงพื้นที่นาบริเวณอื่น

พื้นที่บ้านขุนย ฝายท่าชะมวง

ในพื้นที่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยทำนาปีละ 2 ครั้ง โดยเฉพาะในพื้นที่บ้านทุ่งเคี่ยม น้ำที่ได้จากช่องทาง ซึ่งชุมชนไม่ได้เดือดร้อนเรื่องน้ำในการทำเกษตร

วิธีเก็บข้อมูล

1. สอบถามปากเปล่า

ปัญหาที่พบในพื้นที่

1. ปัญหาเรื่องการจัดการน้ำของชลประทาน เนื่องจากชลประทานได้มีการจัดการน้ำแบบหมุนเวียน โดยแยกน้ำเป็น 4 สาย ให้ไหลผ่านชุมชน ชาวบ้านไม่สามารถดึงน้ำมาใช้ในการทำเกษตรและตามบ้านเรือนได้ เนื่องจากฝายส่งน้ำอยู่ต่ำกว่าพื้นที่ทำเกษตรของชุมชน ชลประทานจัดการน้ำเพียงแค่ปล่อยให้ชุมชน แต่ไม่ได้จัดการน้ำให้ถึงบ้านเรือน ทั้งๆ ที่ในพื้นที่ตำบลท่าชะมวงมีกลุ่มจัดการน้ำ จัดตั้งโดยชลประทานแต่ไม่ได้มีการจัดการน้ำที่ชัดเจนแต่อย่างใด หากชาวบ้านต้องการใช้น้ำก็ต้องจัดระบบน้ำเองโดยการลงทุนซื้อเครื่องสูบน้ำ ดึงน้ำไปใช้ตามบ้านเรือน
2. ปัญหาน้ำเน่า จากคอกหมูบ้านที่เลี้ยงตามบ้านเรือน ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้น้ำเน่าเหม็น ไม่สามารถนำน้ำไปใช้ประโยชน์ได้
3. ปัญหาเรื่องน้ำขาด ทำให้น้ำไม่สามารถไหลไปถึงพื้นที่ทำเกษตรและบ้านเรือนได้

4. การยกเลิกพื้นที่นาเป็นสวนยางพารา ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชน พื้นที่นาเดิมของนายอภัย

พื้นที่นาสวนยางได้ หมู่ที่ 7, 10 และ 14

โดยทั่วไปชุมชนทำนาเป็นอาชีพหลัก และทำสวนยางพาราเป็นอาชีพรอง พื้นที่ที่อยู่ใกล้กับชลประทานทำนาปีละ 2 ครั้ง นอกพื้นที่ชลประทานออกไปทำนาปีละ 1 ครั้ง สาเหตุที่ทำนาปีละ 1 ครั้งเนื่องจากชาวบ้านไม่มีเวลาทำ นาที่ทำส่วนมากอาศัยน้ำจากน้ำฝนและใช้น้ำจากชลประทานทำระยะวงเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีฝายเก็บน้ำ (คลองฝั่งซ้าย-คลองฝั่งขวา) ชาวบ้านและเขตนับบอกว่าไม่มีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำเลย

วิธีการเก็บข้อมูล

1. สัมภาษณ์รายครัวเรือน

ปัญหาที่พบในพื้นที่

1. ปัญหาเรื่องคูน้ำพัง น้ำไม่สามารถไหลไปตามคูส่งน้ำ

ข้อเสนอแนะของชาวบ้าน

คือ ให้ทางหน่วยงานชลประทานซ่อมแซมคูส่งน้ำให้อยู่ในสภาพดี เพราะจะสามารถแก้ปัญหาเรื่องน้ำไม่พอใช้ได้

ออกแบบเทคนิคและทักษะการเก็บข้อมูล

จากการเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากน้ำในการทำนา ในพื้นที่ตำบลท่าชะมวง ซึ่งถือเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน ได้มีการออกแบบการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป คือ

1. การทำแผนที่ทรัพยากรในพื้นที่บ้านคลองลำเข่ง และบ้านคลองลำชัน
2. การเก็บข้อมูลพื้นที่เศรษฐกิจ 3 พื้นที่ คือ บ้านคลองแก้ว บ้านคอกช้าง บ้านคลองปรัก และพื้นที่ได้รับประโยชน์จากฝายต้นน้ำเขาพระ เพิ่มเติม

วัตถุประสงค์ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

เพื่อสำรวจพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพพื้นที่ / สภาพป่า การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรและทรัพยากรจากป่า สภาพที่ขึ้นของพันธุ์ไม้ ลักษณะพันธุ์ไม้และการนำไปใช้ประโยชน์ โดยเก็บข้อมูลรายละเอียด และทำเครื่องหมายสัญลักษณ์ในการเก็บ และแผนที่ทรัพยากรโดยระบุตำแหน่งที่เจอของพันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์

แจ้งเพื่อทราบ

ประชุมสรุปกิจกรรมที่ผ่านมาของโครงการสิทธิชุมชนศึกษา ในวันที่ 24 - 25 มิถุนายน 2546 โดยจะมีตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่บ้านคลองสำแลง และบ้านคลองลำซัน พื้นที่ละ 2 คน เข้าร่วมแลกเปลี่ยนสถานการณ์และความคืบหน้าในการทำงานวิจัย
ปิดประชุม เวลา 16.30 น.

สรุปการประชุม เพื่อปรับปรุงแผนงาน กรณีป่าต้นน้ำเขาพระ
โครงการสิทธิชุมชนศึกษา ภาคใต้ : ส่วนประสานงานกลาง
วันที่ 29 พฤษภาคม 2546
ณ เครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา

การประชุมในครั้งนี้สืบเนื่องมาจากการลงพื้นที่เพื่อประเมินแผนงานในวันที่ 18-19 พฤษภาคม 2546 และการสังเคราะห์จากการเสนอโครงการกรณีป่าต้นน้ำเขาพระใน ระยะที่ 2 ก่อนการเซ็นสัญญา สืบเนื่องจากการประเมินแผนงานของส่วนกลางและเป็นแผนงานมากเกินไปซึ่งอาจจะทำให้นักวิจัยและทีมงานในพื้นที่ทำไม่ได้ตามเป้าหมาย จึงได้มีการจัดประชุมเพื่อปรับปรุงแผนงานใหม่อีกครั้งในวันนี้

ในครั้งนี้ ได้ยึดเอาแผนงานที่ได้เสนอไปแล้วมาปรับแก้ และปรับกับแผนงบประมาณที่ได้เสนอไปแล้วด้วย

หมายเหตุ : เอกสารประกอบการประชุม

1. ข้อมูลประกอบการประเมินแผนงาน : กรณีป่าต้นน้ำเขาพระ

ข้อมูลประกอบการประเมินแผนงาน : กรณีป่าต้นน้ำเขาพระ

บันทึกข้อสังเกตเพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน

บันทึกนี้เพื่อการปรึกษาหารือกันว่าจะปรับแก้ให้เหมาะสมอย่างไร ข้อสังเกตข้างล่างนี้เป็นการเสนอเพื่อทำความเข้าใจแผนมากขึ้น ซึ่งมีวิสัยทัศน์เป็นจุดพิจารณาว่าแผนงานทั้งหมดจะเกิดประโยชน์อย่างไรบ้างต่อชุมชนตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ผู้บันทึกคิดว่าความสำคัญอยู่ที่การตอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แล้ว ให้นำมาสร้างออกแบบแผนในระยะ 6 เดือน ซึ่งแต่ละระยะจะวัดควรมีพัฒนาการขึ้นตามลำดับ (หรือปึกธง) ข้อสังเกตมีดังนี้

1. ไม่ระบุวันเวลาของกิจกรรม ดังนั้นสามารถโยกย้ายกิจกรรมในระยะงวด 6 เดือนได้
2. ด้านหลักการของแผนงานควรถอดกระบวนการจากวัตถุประสงค์ 3 ข้อที่มี ได้แก่ การทำความเข้าใจสถานการณ์ฐานทรัพยากร การเรียนรู้วิถีชุมชนตามรัฐธรรมนูญ และการพัฒนาสมรรถนะแห่งสิทธิ
3. ในหัวข้อขอบเขตและแนวทางการดำเนินงานชัดเจนแล้ว
4. พัฒนาการของแผน ระยะ 6 เดือนไม่ชัดเจน ดังนั้นจะขาดทิศทาง ขอให้ดูกรณีสู่คณะเสนาบดีสงขลาเป็นแนวทาง
5. แผนสร้างคนมีเป้าหมาย ที่ นักวิจัยและทีม ,อาสาสมัคร, แกนนำกลุ่ม, แกนนำชุมชน , ชาวบ้าน, ชุมชนหลักและเครือข่าย ซึ่งทำให้การออกแบบกิจกรรมกระบวนการแตกต่างกันหรืออาจร่วมกันบางเรื่อง
6. หากดูว่าผลที่คาดว่าจะได้รับ จะเห็นว่าแผนไม่กระจายความสนใจ แต่เน้นผู้วิจัยมากที่สุด คิดว่าควรกระจายแผนไปสู่กลุ่มต่างๆข้างต้นให้เหมาะสม เช่นเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มใดบ้าง ,เพื่อการพัฒนากิจกรรมนักวิจัย (ในแผนเน้นข้อนี้) แล้วจะพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านด้วยหรือไม่ (ซึ่งในแผนเน้นการประเมินกลุ่มชาวบ้านว่าเห็นด้วยกับเงื่อนไขหรือไม่)
7. มีช่องที่เว้นไว้ คือไม่ได้ระบุผลที่คาดว่าจะได้รับ และระยะเวลา
8. แผนงาน 2 วงจรสุดท้ายของปีที่ 3 มีมากเกินไปหรือเปล่า ขอให้ช่วยอธิบายเรื่องทิศทางงานด้วย

รอบ 6 เดือนที่ 2/ปีที่ 1

หมายเหตุ : ทั้งหมดไม่ระบุวันเวลาการจัดกิจกรรม

แผนงาน/กิจกรรม	ระยะเวลา (เม.ย.-ก.ย.46)						ผลที่คาดว่าจะได้รับ
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	
1.เวทีฝึกอบรมเทคนิคและทักษะการเก็บข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชน							นักวิจัยเข้าใจทักษะการทำงานกับชุมชน
2.เวทีเรียนรู้ปัญหาชุมชนผ่านมุมมองชาวบ้าน : ปัญหาทรัพยากรและโครงการรัฐ							นักวิจัยและชาวบ้านเกิดมุมมองในการจัดการทรัพยากร
3.เวทีรวบรวมข้อมูลเพื่อทำฐานข้อมูลชุมชน-ประวัติศาสตร์ชุมชน							ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
4.เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในเครือข่าย 5 คลอง							ทีมวิจัยเข้าใจการทำงานเป็นเครือข่าย
5.ศึกษาดูงานเรื่องผลกระทบจากโครงการรัฐ							นักวิจัยสามารถวิเคราะห์นโยบายรัฐและเผยแพร่ต่อ
6.เวทีเรียนรู้ผลกระทบจากโครงการรัฐที่เกิดขึ้นในชุมชน							นักวิจัยและแกนนำชุมชนเข้าใจผลกระทบและปัญหาจากนโยบายรัฐ

รอบ 6 เดือนที่ 1/ปีที่ 2

หมายเหตุ : ทั้งหมดไม่ระบุวันเวลาการจัดกิจกรรม

แผนงาน/กิจกรรม	ระยะเวลา (ต.ค.46-มี.ค.47)						ผลที่คาดว่าจะได้รับ
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	
1.เก็บข้อมูลทรัพยากรในพื้นที่หลัก คือ คลองลำแวงและคลองลำซัน (เวที ๖ ครั้ง)							นักวิจัยเรียนรู้ต้นทุนโพและทรัพยากรในพื้นที่
2.จัดเวทีทำแผนที่ปฏิบัติการชุมชน : แผนที่ชุมชน และสถานที่สำคัญของชุมชน							นักวิจัยเห็นภาพรวมทรัพยากร
3.เวทีเรียนรู้ปัญหาชุมชนผ่านมุมมองชาวบ้าน : วิเคราะห์ปัญหาทรัพยากร							ทีมวิจัยเข้าใจและรับรู้ข้อมูลตรงกัน
4.เวทีเก็บข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรชุมชน							ทีมวิจัยเข้าใจและรับรู้ข้อมูลฐานทรัพยากรที่ตรงกัน
5.เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในเครือข่าย ,กลุ่มเก่า-ใหม่ เรื่องการต่อสู้ปัญหาและแนวทางการทำงานเชื่อมประ-							ทีมวิจัยและชุมชนเข้าใจปัญหาร่วมกันและเห็นทิศทางการทำงาน
6.ศึกษาดูงานผู้เดือดร้อนจากโครงการอ่างเก็บน้ำ ,บทเรียนการต่อสู้ของชุมชน							ทีมวิจัยและชุมชนเข้าใจสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

รอบ 6 เดือนที่ 2/ปี 2

หมายเหตุ : ทั้งหมดไม่ระบุวันเวลาการจัดกิจกรรม

แผนงานกิจกรรม	ระยะเวลา (เม.ย.-ก.ย.47)						ผลที่คาดว่าจะได้รับ
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	
1.เวทีพัฒนาศักยภาพวิสัยในการวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ชุมชน เชื่อมโยงกับสถานการณ์ภายนอก (ได้แก่ แผนพัฒนาและโครงการวิทัศน์)							ทีมวิจัยเข้าใจเรียนรู้สาเหตุและผลกระทบจากแผนพัฒนาฯ
2.การเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันเพื่อเชื่อมเครือข่ายภายใน-นอกและเชื่อมเครือข่ายต้นน้ำ-กลาง-ปลายน้ำ							ทีมวิจัยเข้าใจและเห็นภาพรวมผลกระทบจากโครงการในระดับต้นน้ำ
3.เวทีเรียนรู้เรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญและแลกเปลี่ยนมุมมองของชุมชน							ทีมวิจัยเข้าใจผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ
4.กิจกรรมศึกษาการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องการก่อตัวเพื่อต่อสู้กับโครงการรัฐ							นักวิจัยสามารถเชื่อมโยงประเด็นปัญหาและผลกระทบจากโครงการรัฐได้

รอบ 6 เดือนที่ 1 ปีที่ 3

หมายเหตุ : ทั้งหมดไม่ระบุวันเวลาการจัดกิจกรรม

แผนงาน/กิจกรรม	ระยะเวลา (ต.ค.47-มี.ค.48)						ผลที่คาดว่าจะได้รับ
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	
1.เวทีพัฒนาศักยภาพวิจัยในเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ชุมชน และแนวทางแก้ไข							ชุมชนได้เข้าใจปัญหา ระดับชุมชน
2.เวทีพัฒนาศักยภาพการใช้สื่อเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนและการบันทึกเหตุการณ์ด้วยเทคโนโลยี							นักวิจัยสามารถใช้สื่อเพื่อการสื่อสารเบื้องต้นได้
3.เวทีวิเคราะห์ความเข้าใจการรับรู้ของชุมชนในเรื่องสิทธิชุมชนและโครงการพัฒนาของรัฐ							ชาวบ้านวิเคราะห์สาเหตุและเชื่อมโยงปัญหาได้
4.เวทีสร้างการเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ของสถานการณ์ชุมชนกับสถานการณ์โลก							ชาวบ้านวิเคราะห์สาเหตุและเชื่อมโยงปัญหาได้
5.เวทีเรียนรู้และถอดบทเรียน : องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบเกษตร องค์การชุมชน จาก 5 พื้นที่							นักวิจัยสามารถวิเคราะห์และถอดบทเรียนเป็นองค์ความรู้
6.เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภาคอื่นๆ							นักวิจัยเกิดมุมมองและต้นแบบในการจัดการทรัพยากร
7.วิเคราะห์เครือข่ายและกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชน-แลกเปลี่ยนมุมมองของชาวบ้าน							เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายและยุทธศาสตร์การทำงานระหว่างกลุ่มต่างๆ
8.เวทีเรียนรู้ผลกระทบจากโครงการของรัฐที่เกิดขึ้นในชุมชน							ชุมชนเกิดการเรียนรู้ผลกระทบต่อนโยบายรัฐและทิศทางการต่อสู้
9.ถอดบทเรียนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการแก้ไขปัญหาและการหาทางออกต่อโครงการของรัฐและทิศทางการต่อสู้ของชุมชน							ชุมชนเกิดการเรียนรู้ผลกระทบต่อนโยบายรัฐและทิศทางการต่อสู้

รอบ 6 เดือนที่ 2 ปีที่ 3

หมายเหตุ : ทั้งหมดไม่ระบุวันเวลาการจัดกิจกรรม

แผนงานกิจกรรม	ระยะเวลา (เม.ย.-ก.ย.48)						ผลที่คาดว่าจะได้รับ
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	
1.เวทีพัฒนาทีมวิจัยในเรื่องเทคนิคและทักษะการสังเคราะห์ข้อมูล							ทีมวิจัยสามารถหาแนวทางและทิศทางในการเคลื่อนไหวต่อไป
2.เวทีพัฒนาทักษะการทำสื่อเพื่อนำเสนอข้อมูลต่อสาธารณะ							
3.เวทีวิเคราะห์ความเข้าใจของชุมชนต่อโครงการอ่างเก็บน้ำคลองสำโรง-สำโรง							
4.เวทีประเมินความเข้าใจต่อสถานการณ์สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญกับระบบโลกาภิวัตน์							
5.วิเคราะห์ข้อมูลชุมชน เรื่องวิถีชีวิตชุมชนที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร							นักวิจัยและผู้เข้าร่วมเกิดมุมมองและร่วมหาแนวทางในการจัดการทรัพยากร
6.เวทีพัฒนารูขี้นข้อมูล องค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการทรัพยากร							
7.จัดทำฐานข้อมูล							
8.นำเสนอข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนในการจัดการทรัพยากรต่อสาธารณะ							
9.เวทีแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ทิศทางการทำงานร่วมกันของเครือข่ายและกลุ่มภายในภายนอกชุมชน							เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายและร่วมหายุทธศาสตร์ร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
10.เวทีเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ระหว่างชุมชนใกล้เคียง นักวิชาการ นักเรียน พนักงานภาครัฐ และบุคคลที่สนใจเข้าร่วม							
11.กิจกรรมจัดทำสื่อ และเผยแพร่ข้อมูลและการทำงานของกลุ่มเครือข่าย							
12.เวทีประเมินผลกระทบจากโครงการรัฐที่กระทบต่อชุมชน : โครงการอ่างเก็บน้ำคลองสำโรง-คลองสำโรง							ทีมวิจัยวิเคราะห์เชื่อมโยงและวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชน
13.เวทีเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในเรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญต่อสาธารณะชน							

ส่วนที่ 3

ลุ่มน้ำปากพนัง

